

**UNA VISIÓ DE LA GENT GRAN
DES DE LA PERSPECTIVA DELS
INDICADORS SOCIALS. COMPARATIVA
AUTONÒMICA, NACIONAL I EUROPEA**

Una visió de la gent gran des de la perspectiva dels indicadors socials. Comparativa autonòmica, nacional i europea

Margalida Vives Barceló

Resum

L'objectiu principal del present article és analitzar els indicadors socials de les persones més grans de seixanta-cinc anys. Per a complir la nostra finalitat, analitzarem indicadors relacionats amb dades demogràfiques, sanitàries, econòmiques i de serveis socials, completarem la informació amb altres indicadors, com les prestacions socials, les formes de convivència i les relacions socials, així com les actituds de les persones grans. Analitzarem aquestes dades a l'àmbit autonòmic, nacional i europeu.

Al llarg de tot l'article, es fa referència no sols a les dades estàtiques que poden aportar les estadístiques tractades, sinó també als canvis socials que les poden afectar i que fan que la imatge social de les persones grans sempre sigui una fotografia en moviment.

Resumen

El objetivo principal del presente artículo es analizar los indicadores sociales de las personas mayores de 65 años; con la finalidad de cumplir con este objetivo, analizamos los indicadores relacionados con los datos demográficos, sanitarios, económicos y de servicios sociales, completando la información con otros indicadores como son las prestaciones sociales, las formas de convivencia y las relaciones sociales así como las actitudes de las personas mayores. Analizamos pues, los datos a nivel autonómico, nacional y europeo.

Durante todo el artículo se hace referencia no sólo a los datos estáticos que pueden aportar las estadísticas, sino también a los cambios sociales que les pueden afectar y que hacen que la imagen social de las personas mayores siempre sea una fotografía en movimiento.

1.Introducció

Els indicadors socials es configuren com un element important a l'hora de descriure la situació real d'una determinada població. Amb aquest objectiu, pretenem aportar una sèrie de dades en aquest article per tal de destacar informacions que consideram més importants a l'hora de poder fer una fotografia social de la població més gran de seixanta-cinc anys.

Tenint present que parlam de la vessant social, hem cregut necessari no sols aportar les informacions dels ítems més representatius quant a indicadors socials, sinó també completar la informació de la nostra comunitat autònoma amb la de l'àmbit nacional i europeu.

2. Indicadors socials

Els indicadors socials constitueixen una mesura social i, al mateix temps, informen sobre l'estructura; així, aporten una valoració estàtica (fenòmens socials actuals) i dinàmica (canvis socials). Una altra característica important dels indicadors socials és el seu caràcter quantitatiu i, tot i aquesta característica, la seva anàlisi és una de les eines més emprades en estudis actuals sobre l'estructura social.

Tot i aquest caràcter marcadament quantitatiu, hem de tenir presents els elements qualitius que marquen les diferents investigacions sobre indicadors socials; aquests elements apareixen a dos àmbits: el de l'investigador, ja que és qui selecciona l'indicador i qui formula la pregunta de determinada manera, i el de l'enquestat, en el moment en què intervenen en la seva resposta elements com la desitjabilitat social o la manera de respondre a les preguntes plantejades.

Així doncs, s'ha de considerar que un indicador social no sols ens aporta informació sobre un determinat indicador, sinó que, al mateix temps, ens aporta eines per tal de poder encaminar polítiques d'intervenció i/o de prevenció i, finalment, analitzar els resultats dels plans, projectes, actuacions, etc. que s'han duit a terme.

A l'hora d'interpretar les dades obtingudes amb els indicadors socials, hem de tenir present una sèrie d'avantatges i d'inconvenients que ens marquen els resultats. Entre els principals avantatges, seguint Ventero [et al.] (2008), trobam: a) la possibilitat de poder resumir un nombre limitat de xifres de fenòmens inicialment complexos; b) la possibilitat de poder establir relacions a l'espai i al temps i c) la possibilitat de construir elements d'intervenció i de prevenció per a la intervenció social. No obstant això, i seguint també Saco Álvarez (2006), hi ha uns determinats inconvenients que hem de tenir presents a l'hora d'interpretar les dades, com ara: a) la «formalització» o «operativització» dels indicadors avaluats; b) la insuficiència de fonts estadístiques consultades; c) la presència de diverses fonts sobre un mateix indicador; d) la impossibilitat d'accedir a informes que queden inexplorats o e) errades en el tractament i en la interpretació dels resultats obtinguts.

Un cop tenim presents aquestes premisses, caldrà determinar els indicadors socials que hem de tenir en compte en aquest article. Alguns autors, com Saco Álvarez (2006), consideren que hi ha indicadors de satisfacció de necessitats bàsiques, com ara la salut física (que inclou possibilitats de supervivència i mala salut física), l'autonomia (inclou també privació cognitiva) i la possibilitat d'activitat econòmica, i indicadors de satisfacció de necessitats intermèdies, com ara aigua i menjar, habitatge, treball, entorn físic, sanitat, necessitats en la infància, grups de suport, seguretat econòmica, seguretat física, educació i control de la natalitat. Per altres autors, com Sancho [et al.] (2001), els indicadors socials no han d'incloure elements relacionats amb la demografia ni amb l'estat de salut, sinó tan sols els que tenen

a veure amb les relacions socials, la família, les activitats que desenvolupen i les maneres de pensar. A més, amb referència al grup de persones grans, s'inclouria també la significació que comporta el fet d'envellir i la imatge social que formen les persones grans a la societat, segons ells mateixos. El col·lectiu de persones dependents, així com els serveis socials, no estarien inclosos dins els indicadors socials, però sí que estan estretament relacionats amb aquests. Una tercera conceptualització d'indicadors socials englobaria tots els elements que tenen a veure amb aspectes socials, però sense classificar-los com s'ha determinat en la primera opció; així, s'inclouen no sols els que segons Saco Álvarez (2006) són de necessitats bàsiques, sinó també els indicadors relacionats amb feina i jubilació, educació, oci, formes de convivència, religió i espiritualitat, participació, valors i seguretat.

Tenint presents les dades aportades, i seguint Ventero [et al.] (2008), trobam tres possibles indicadors. Així, en aquest article, hem volgut tenir en compte aquesta tipologia; per tant, analitzarem dades que ens aportaran informacions per poder potencialitzar els serveis existents, com ara els centres de dia (indicadors de possibilitat), dades referides a actituds i opinions respecte de determinats ítems, com ara la valoració de la imatge social de les persones grans (indicadors de percepció) i dades com el nombre de persones més grans de seixanta-cinc anys a les Illes Balears (indicadors de resultats).

Per últim, cal destacar que, tot i que hi ha nombrosos indicadors, a l'hora de seleccionar-los hem volgut tenir presents els criteris d'adequació, coordinació, capacitat de comparació i viabilitat que ens recomanen en el seu article Ventero [et al.] (2008).

3. Anàlisi dels indicadors

Tenint presents els elements que hem introduït a l'apartat anterior, analitzarem els indicadors socials en cinc grans blocs. En el primer, resumirem les dades demogràfiques més rellevants dins la nostra comunitat autònoma, com l'estructura, el moviment de la població i els moviments migratoris. A continuació, analitzarem les dades més importants referents a indicadors de salut i dependència. En el tercer bloc, analitzarem els indicadors econòmics. Si triangulam els dos blocs anteriors, s'esdevé el quart, en el qual descriurem els principals serveis per a persones grans. Per últim, al cinquè bloc, inclourem tres subapartats que completaran la informació aportada: protecció social, formes de convivència i relacions socials i, finalment, vida quotidiana i actituds.

3.1. Indicadors demogràfics

L'objectiu d'aquest apartat és remarcar les informacions demogràfiques més importants sobre les persones grans a les Illes Balears; aquestes ens han de servir per contextualitzar les informacions aportades als apartats posteriors.

3.1.1. Estructura de la població

Segons dades de l'Eurostat del 2007 i de l'INE (2008), tenim una població a Europa de prop de quaranta-cinc milions de persones, de les quals un 16,8% són persones més grans de seixanta-cinc anys, percentatge similar al d'Espanya (16,7%), mentre que a les Illes Balears el percentatge és més baix (13,7%). Així, aquestes dades són coherents amb l'índex de dependència, que és lleugerament inferior a les Illes Balears (43,81 enfront del 47,43 autonòmic), i l'índex de joventut, que en aquest cas és més alt a l'àmbit autonòmic (113,69% enfront del 90,46% nacional). Segons el padró municipal del 2007, les Illes Balears se situen en la quarta posició pel que fa a les comunitats autònomes amb l'índex de joventut més alt. Les dades més amunt esmentades també són coherents amb la taxa de mortalitat, lleugerament més alta a Espanya (8,4 per mil enfront del 7,3 per mil autonòmic). Amb tot, hem de recordar que, a l'àmbit nacional, el grup de persones de més de seixanta-cinc anys és el que més s'ha incrementat els últims anys, amb un 3,5% (5,8% a les Illes Balears), tot i que són els més grans de vuitanta anys els que més han ascendit: a un 16,5% (12,0% a les Illes Balears).

Així doncs, Espanya se situa en l'onzena posició pel que fa al percentatge de persones més grans de seixanta-cinc anys, en comparació amb els altres països europeus (Eurostat 2007), mentre que les Illes Balears, si es comparen amb Espanya, se situen en catorzena posició quant a la població més gran de seixanta-cinc anys, i més si es compta la població per milers (83,4 el 1981 i 141,1 el 2007); en canvi, si ens fixam sols en el percentatge, les Illes Balears, segons l'INE (2008), se situaven en el setè lloc, amb un percentatge del 12,7%, mentre que el 2007 era del 13,7%, i se situaven al setzè lloc, al costat de les altres comunitats autònomes.

3.1.2. Població estrangera

Tenint present el moviment intern, el 2007 les Illes Balears se situaven en el segon lloc (després de Castella-la Manxa), amb 4,21 per mil. Externament, i segons l'INE (2008), el percentatge més alt de població estrangera prové de la Unió Europea (85,6%), per davant d'Amèrica (8,8%) i d'Àfrica (1,6%). A la taula següent es pot comprovar que la majoria de població estrangera de la Unió Europea a les Illes Balears procedeix d'Alemanya (85,6%) i del Regne Unit (24,1%). Tot i que a l'àmbit nacional l'ordre canvia i els percentatges entre el primer i el segon lloc no són tan pronunciats, hem de destacar que, a les Illes Balears, un 10,1% de la població més gran de seixanta-cinc anys és estrangera, enfront del 3% a l'àmbit nacional.

Taula 1 | *Persones majors estrangeres. Espanya i Illes Balears*

	Espanya			Illes Balears			
	Total	65+	% 65+	Total	65+	% 65+	% respecte d'Espanya
Total	4.519.554	222.843	100,0	190.170	14.207	100,0	6,4%
Nacionalitats europees	1.895.727	181.407	81,4	100.934	12.588	88,6	6,9%
Unió Europea (27)	1.708.517	168.880	75,8	96.329	12.158	85,6	7,2%
Alemanya	164.405	40.894	18,4	29.189	5.640	39,7	13,8%
Bèlgica	31.412	7.764	3,5	1.562	291	2,1	3,7%
França	100.408	12.174	5,5	7.126	1.130	8,0	9,3%
Països Baixos	44.398	8.121	3,6	2.634	317	2,2	3,9%
Regne Unit	314.951	68.047	30,5	19.803	3.422	24,1	5,0%
POBLACIÓ ESPANYA 65+	7.531.826			141.054			
% Estr. 65+/Pobl. 65+	3,0%			10,1%			

Font: INE (2008: 59)

3.2. Indicadors de salut i de dependència

3.2.1. Estils de vida

Segons l'*Enquesta Nacional de Salut* del 2006 a la qual fa referència l'INE (2008), quasi la meitat de la població nacional (44,9%) té un pes normal; en canvi, si ens fixam solament en les persones de seixanta-cinc a setanta-quatre anys, la majoria tenen sobrepès, un 48% del total (52% en homes i 44,5% en dones), percentatge que disminueix amb l'edat. Tal vegada aquest augment de la massa corporal pot ser explicat pel fet que, a mesura que augmenta l'edat, les persones enquestades manifesten que estan assegudes gairebé tot el dia (55,1% de persones de més de setanta-cinc anys, dels quals un 57% són homes). Les persones d'entre seixanta-cinc i setanta-quatre anys manifesten, amb un percentatge del 62%, que tenen una activitat física lleugera (drets, caminant, duent algun pes, fent desplaçaments), però cap dels dos grups d'edat no han superat el 0,5% en respostes afirmatives en activitats físiques que requereixen un gran esforç físic (el percentatge més alt el refereixen els homes d'entre seixanta-cinc i setanta-quatre anys, amb un 0,5%).

Les dones més grans de seixanta-cinc anys manifesten, amb un 17,4%, que dormen menys de sis hores, percentatge que és elevat comparat amb el 8,5% de persones de qualsevol edat i sexe que dormen menys de sis hores. La majoria de persones dormen entre sis i set hores (43,1%) o entre vuit i nou hores (41,2%). Tot i que són percentatges semblants, si ens referim a les persones més grans de seixanta-cinc anys, aquestes manifesten en primera opció que dormen entre vuit i nou hores (38,8% de persones entre seixanta-cinc i setanta-quatre anys i 36,1% de persones de més de setanta-cinc anys).

Respecte del consum de tabac i d'alcohol, no hi ha diferències significatives entre les respostes de la població general i les respostes aportades per la població més gran de seixanta-cinc anys en el primer ítem. Un 80% dels homes afirmen que han consumit alcohol (enfront d'un 19,7% que no), tot i que continuen sent les dones, i de més edat, les que responen que no han consumit alcohol (68,4%). Respecte del consum de tabac, la resposta majoritària és la que afirma que mai no ha fumat (50% de la població general, 62,7% entre les persones de seixanta-cinc i setanta-quatre anys i 69,6% entre els de més de setanta-cinc anys). Si fumen, la població general ho fa diàriament (26,4%), mentre que la població gran afirma que fumava, però que ara no ho fa (25,8% i 25,6%). Quasi totes les dones de més de setanta-cinc anys afirmen que mai no han fumat (95,6%), seguides de les d'entre seixanta-cinc i setanta-quatre anys (86,9%).

Per últim, cal destacar que els fets de ser dona i de tenir més edat són dos indicadors de bons hàbits quant a alcohol i tabac, però aquests mateixos indicadors esdevenen indicadors de risc si ens fixam en els accidents. Així, un 16,7% de dones més grans de setanta-cinc anys varen tenir algun accident, segons dades aportades el 2006 (INE 2008), mentre que el percentatge total de persones més grans de seixanta-cinc anys era del 10,4%. Cal destacar també que, si comparam els percentatges d'accidents en el darrer any per edats, no hi ha diferències significatives entre persones de més de seixanta-cinc anys i les de menys edat (10,4% i 10,5%); en canvi, si afegim la variable del sexe, els homes més grans de seixanta-cinc anys tenen menys accidents (6%) que els més joves de seixanta-cinc anys (12,1%). Aquestes dades s'inverteixen en el cas de les dones, que manifesten que solament un 8,7% de les més joves de seixanta-cinc anys han tingut un accident en els darrers dotze mesos, enfront del 13,8% de les més grans de seixanta-cinc anys. El lloc de l'accident també ens aporta informació sobre la tipologia d'accidents que ocorren: així, tant homes com dones més grans de seixanta-cinc anys asseguren que el lloc on hi ha més accidents és la casa (3,4% per als homes i 8,7% per a les dones), mentre que en segon lloc s'esmenta el carrer, però no el trànsit, per a les dones (3%) i els homes (1,6%) més grans de seixanta-cinc anys. Per als més joves de seixanta-cinc anys, el lloc on es produeixen més accidents és, en primera posició, el lloc de feina o d'estudi, amb un 4,2%, tal i com es mostra a la taula següent:

Taula 2 | *Percentatge de persones que han tingut accidents, per sexe i grup d'edat*

	Ambdós sexes			Homes			Dones		
	Total	De 16 a 65 anys	65 anys o més	Total	De 16 a 65 anys	65 anys o més	Total	De 16 a 65 anys	65 anys o més
% Total de persones que han tingut accidents	10,4%	10,4%	10,5%	11,2%	12,1%	6,0%	9,6%	8,7%	13,8%
Casa, escales	3,2%	2,5%	6,4%	2,1%	1,9%	3,4%	4,2%	3,1%	8,7%
Accidents de trànsit al carrer o a la carretera	1,7%	0,4%	1,9%	2,0%	2,3%	0,4%	1,4%	1,6%	0,5%
Al carrer però no de trànsit	1,7%	1,5%	2,8%	1,5%	1,5%	1,6%	1,9%	1,5%	3,7%
A la feina o lloc d'estudi	2,4%	2,8%	0,1%	3,6%	4,2%	0,1%	1,2%	1,4%	0,0%
Altres llocs	1,4%	1,5%	0,6%	1,9%	2,1%	0,5%	0,9%	0,9%	0,7%
No consta	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,0%	0,1%	0,0%	0,2%

Font: INE (2008: 63)

3.2.2. Estat de salut

En aquest apartat volem fer referència a quatre indicadors principals: per una banda, l'esperança de vida; en segon lloc, les principals malalties; en tercer lloc, ens centrarem en els principals indicadors hospitalaris i, finalment, quadrarem la informació aportada amb dades subjectives basades en les opinions sobre el sistema sanitari.

De sobra és conegut que l'esperança de vida augmenta a mesura que passen els anys i que aquesta és més elevada per a les dones que per als homes. Així doncs, en aquest apartat, simplement volem deixar constància de l'evolució que ha tingut i de la projecció d'aquesta, des del 1900 fins al 2030. Per completar la informació, ens hem detingut en la situació actual, de la qual hem extret de diferents fonts (INE 2008; Eurostat 2008) les dades autonòmiques, nacionals i europees. Tal i com es pot observar, no hi ha diferències significatives entre les esperances de vida d'aquests tres llocs. Amb tot, podem destacar que, a l'àmbit europeu, tant la taxa de l'esperança de vida en néixer com l'aportada als seixanta-cinc anys és inferior a l'autonòmica i a la nacional.

Taula 3 | *Esperança de vida, per sexes. Nacional, europeu i autonòmic*

Anys	En néixer				Amb 65 anys			
	Total	Homes	Dones	Diferència	Total	Homes	Dones	Diferència
1900	34,8	33,9	35,7	1,8	9,1	9,0	9,2	0,2
1950	62,1	59,8	64,3	4,5	12,8	11,8	13,5	1,7

Anys	En néixer				Amb 65 anys			
	Total	Homes	Dones	Diferència	Total	Homes	Dones	Diferència
2000	79,4	76,1	82,8	6,8	18,8	16,7	20,7	3,9
2006	80,85	77,59	84,09	6,5	19,29	17,72	21,66	3,94
UE		74,6	80,9	6,3		15,5(**)	19,4(**)	
Illes Balears	81,05	77,94	84,27	6,33				
2010*	81,6	78,3	84,8	6,5				
2020*	82,9	79,8	86,0	6,2				
2030*	83,9	80,9	86,9	6,0				

(*) Projeccions. (**) Dades de 2004

Font: Elaboració pròpia

És evident, però, que necessitam completar aquesta informació amb l'esperança de vida lliure de discapacitat. Segons les dades aportades a l'INE (2005) i explicades a l'informe de les persones grans de l'INE (2008: 90), per a les persones de seixanta-cinc anys l'esperança de vida és de 18,8 anys, tot i que davalla als 12,2 pel que fa a l'esperança de vida lliure de discapacitat, i hi ha un 6,7 d'expectativa de discapacitat. Si bé l'esperança de vida tant lliure de discapacitat (16,7 per a homes i 20,6 per a dones) com amb discapacitat (11,7 per a homes i 12,6 per a dones) és més baixa en els homes que en les dones, també ho és l'índex d'expectativa d'incapacitat, que se situa en un 5,0 (8,1 per a les dones). Així doncs, si bé les dones tenen una esperança de vida més elevada, també ho és l'expectativa d'incapacitat.

A continuació ens centrarem en les malalties, ja que a l'apartat posterior tornarem a parlar de la discapacitat en persones grans. El sexe i l'edat tornen a configurar-se com un indicador de risc i són un altre cop les dones més grans de setanta-cinc anys les que manifesten el percentatge més alt de malalties declarades, amb un 48,4% segons dades de l'INE (2008). Si bé els percentatges en la població general se situen entre el 17,1% per a homes i el 24,8% per a dones, aquests augmenten a 29,6% per a homes i a 44,2% si solament ens fixam en la població més gran de seixanta-cinc anys. Seguint les dades de l'INE (2006), les tres malalties amb els percentatges més alts per a les dones són l'artrosi, l'artritis o el reumatisme, la hipertensió arterial i el mal d'esquena crònic (66,5%, 53% i 39,3% respectivament), mentre que per als homes ho són la hipertensió arterial (41%), l'artrosi, l'artritis o el reumatisme (38,%) i el colesterol elevat (23,%). Volem completar aquesta informació i destacar que les altres malalties declarades, com són varius a les cames, cataractes, depressió o diabetis, se situen per als homes en percentatges al voltant del 14,74% i per a les dones els percentatges augmenten al 27,98% de mitjana. Completam aquesta informació amb el percentatge de medicaments que, segons dades de l'Enquesta Nacional de Salut del 2006, es consumien segons sexe i lloc:

Taula 4 | *Percentatge de consum de medicaments per grups d'edat*

	Total	Homes	Dones
Total	61,8	54,5	68,8
55-64	80,1	74,3	85,5
65-74	88,9	85,0	91,8
75 anys o més	93,4	90,8	95,3

<i>Percentatge de població de 65 anys o més que ha consumit medicaments en les dues últimes setmanes</i>			
Espanya	91,7	87,8	93,8
Illes Balears	91,7	90,2	92,3

Font: Elaboració pròpia

Les persones, en general, perceben el seu estat de salut com a «bo» (48,6%), enfront d'un 22,5% que el percep com a «regular» i un 21,4%, com a «molt bo». En canvi, les persones més grans de seixanta-cinc anys tendeixen a percebre el seu estat de salut com a «regular», especialment les persones més grans de setanta-cinc anys (43,7%). Solament els homes d'entre seixanta-quatre i setanta-quatre anys encara puntuen més alt en la percepció com a «bo» (45,5%). El percentatge més alt de persones que perceben el seu estat de salut com a «molt dolent» són les dones més grans de seixanta-cinc anys, amb un percentatge del 5,9%.

Tenen relació aquestes dades amb el sistema sanitari? És possible; segons INEBASE (2005: 2), les Illes Balears mantenen gairebé les mateixes xifres quant a indicadors bàsics referents a centres hospitalaris: 3,4 (a l'àmbit nacional) i 3,3 (a l'àmbit autonòmic) de llits en funcionament per cada mil habitants, tot i que hi ha una capacitat mitjana d'hospitals més petita en comparació amb la mitjana nacional (161,2 enfront del 209,6) i un percentatge inferior d'ocupació (78,5% enfront d'un 81,1%). És important també destacar que, en canvi, superen la mitjana nacional pel que fa a la totalitat del personal (3,5% enfront del 2,9%), personal sanitari (2,6% enfront del 2,1%) i personal no sanitari (0,9% enfront del 0,8%) per llit en funcionament. Així doncs, podem afirmar que els indicadors sanitaris bàsics són més bons a la nostra comunitat autònoma que els aportats com a mitjana nacional. La taula següent aporta les dades principals dels hospitals, amb una comparació autonòmica i nacional basada en les dades de l'INE (2008):

Taula 5 | Nombre d'hospitals i llits

Hospitals per comunitat autònoma i dependència funcional 2007							
	Total	SNS	Admin. penitenciària	CCAA	Diputació o cabildo	Municipi	Altres públics
Total	800	217	2	9	16	3	54
Balears (Illes)	23	4	0	3	1	0	3

Llits per comunitat autònoma i dependència funcional 2007							
Total	160.292	87.822	574	901	2.882	584	10.892
Balears (Illes)	3.717	1.155	0	343	166	0	752

Hospitals per comunitat autònoma i dependència funcional 2007						
	Ministeri de Defensa	MATEP	Privat benèfic (Creu Roja)	Privat benèfic (Església)	Altres privats benèfics	Privat no benèfic
Total	8	22	8	56	56	349
Balears (Illes)	0	1	1	1	0	9

Llits per comunitat autònoma i dependència funcional 2007						
Total	1.458	1.741	896	11.898	7.186	33.458
Balears (Illes)	0	40	84	150	0	1.027

SNS (Sistema Nacional de Salut), MATEP (Mútues d'Accidents de Treball i Malalties Professionals)
 Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'INE (2008a)

Completam aquest apartat amb dues dades més: per una banda, l'accessibilitat temporal a la consulta mèdica, que se situa en un 66,9% de manera general (67,7% per a persones més grans de seixanta-cinc anys) i, per altra banda, la utilització d'urgències, que presenta percentatges similars tant per sexe com per edat (29,6% per a homes i 31,9% per a dones), ja que aquest augmenta lleugerament a mesura que augmenta l'edat (32,4% en el grup de setanta-cinc anys o més) i la persona és de sexe femení (32,7% en dones de setanta-cinc anys o més).

Per últim, hem de comentar que, segons el baròmetre sanitari del 2006 (INE 2008), les persones més grans de seixanta-cinc anys creuen que el sistema sanitari funciona bé, tot i que necessita canvis (47,4%), encara que un 31,4% (enfront d'un 19,2% de la població general) creu que el sistema sanitari funciona «bastant bé». Així, la puntuació mitjana que donen al sistema sanitari és 0,7 punts més alta que la de la població més jove de seixanta-cinc anys; per tant, per a la població més gran de seixanta-cinc anys se situa en un 6,8.

3.2.3. Discapacitat

A l'àmbit nacional, les persones més grans de seixanta-cinc mostren un índex de discapacitat més elevat que la població de sis a seixanta-quatre anys. Així, i segons l'INE (2008), la taxa per mil se situa en un 85,5 per a ambdós sexes per a totes les edats. Si agafam de referència solament els de seixanta-cinc anys o més, aquesta es dispara al 302,7 per mil per a ambdós sexes (349,0 per mil a les dones) i a 514,6 amb les persones més grans de vuitanta anys (568,9 si solament tenim com a referència les dones). Les discapacitats o limitacions més importants se centren en problemes de mobilitat i de vida domèstica, tant per a la població general com per a la població més gran de seixanta-cinc anys, independentment del sexe. Solament els homes puntuen més en limitacions en autocures que en vida domèstica com a segona principal limitació o mobilitat.

A l'àmbit autonòmic, i segons l'INE (2008b), les persones de seixanta-cinc anys o més que presenten alguna discapacitat sense ajuda per realitzar les ABVD¹ són majoritàriament dones (72,9% sense ajuda). Són majoria les persones més grans de seixanta-cinc anys amb alguna discapacitat (sigui quina sigui) que no reben cap ajuda. Cal destacar que, segons les dades aportades a l'INE (2008b), 19,0 milers de persones tenen una discapacitat total i no reben ajudes, enfront de les 10,1 amb discapacitat total que sí les reben. Aquestes ajudes, segons l'INE (2008a) i tenint presents les dades autonòmiques, es basen en dues tipologies: d'assistència o ajuda personal (32%) per a persones més grans de seixanta-cinc anys, o bé ajudes tècniques (7,8%); un 33,4% de les persones grans empen ambdós tipus d'ajudes, més els homes (36,4%) que les dones (32,4%), les quals empen majoritàriament solament les personals (35,2%).

Taula 6 | *Persones de 65 anys o més amb alguna discapacitat per a les ABVD segons el màxim grau de severitat (sense ajudes) per sexe Illes Balears*

	Total	Discapacitat moderada	Discapacitat severa	Discapacitat total	No consta
Ambdós sexes	27,2	3,7	3,5	19,0	1,5
Homes	7,5	1,2	1,1	4,9	14,1
Dones	20,0	2,6	2,5	14,1	1,1

¹ S'entén com a «activitat bàsica de la vida diària» (ABVD), segons l'INE (2008): rentar-se, tenir cura de les parts del cos, higiene personal relacionada amb la micció, higiene personal relacionada amb la defecació, higiene personal relacionada amb la menstruació, vestir-se i desvestir-se, menjar i beure, cura de la pròpia salut (complir les prescripcions mèdiques, evitar situacions de perill, adquisició de béns i serveis), preparar menjar, realitzar les tasques de la llar, canviar les postures corporals bàsiques, mantenir la posició del cos, desplaçar-se dins la llar, desplaçar-se fora de la llar, ús intencionat dels sentits (mirar, escoltar...) i realitzar tasques senzilles.

Persones de 65 anys o més amb alguna discapacitat per a les ABVD segons el màxim grau de severitat (amb ajudes) per sexe Illes Balears

	Total	Sense dificultat	Discapacitat moderada	Discapacitat severa	Discapacitat total	No consta
Ambdós sexes	22,8	1,7	3,7	5,7	10,1	1,5
Homes	6,0	0,8	1,1	0,9	2,9	0,4
Dones	16,7	1,0	2,7	4,7	7,3	1,1

Persones de més de 65 anys amb alguna discapacitat segons tipus d'ajuda per grups d'edat i sexe (Espanya)

Homes	13,1	18,0	14,8	47,5	6,6
Dones	6,0	16,1	28,0	43,5	6,5

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'INE (2008a, 2008b)

Segons l'INE (2006), a l'*Enquesta sobre Condicions de Vida de les Persones Grans* (INE 2008a), les principals dificultats que troben les persones grans a l'àmbit nacional són a l'hora d'utilitzar el transport públic (un 20,5%) i de banyar-se o dutxar-se (tot i que, del 13,8%, un 10,9% ho pot realitzar amb ajuda); en segon lloc, el que no poden fer sense ajuda és fer gestions (7,0%) i, en tercer lloc, fer compres (5,3%).

Completam aquest apartat amb una comparativa nacional i autonòmica sobre els grups d'edat que tenen alguna discapacitat, per sexe.

Taula 7 | Nombre de persones amb discapacitat; grups d'edat, sexe. Nacional i autonòmic

	De 6 a 64 anys			De 65 anys o més			De 6 a 44 anys		
	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones
Total Nacional	3.787,4	1.510,9	2.276,5	2.227,5	756,7	1.470,7	608,2	345,1	263,1
Balears (Illes)	68,8	26,3	42,5	34,4	9,9	24,4	16,4	8,4	8,0
				Taxes per 1.000 habitants					
Total Nacional	89,7	72,6	106,4	302,7	240,7	349,0	25,4	28,1	22,6
Balears (Illes)	71,0	54,1	87,9	245,8	163,1	310,3	28,1	28,0	28,1
				Taxes per 1.000 habitants					
Total Nacional	951,9	409,1	542,8	1.201,7	454,8	746,8	1.025,8	301,9	723,9
Balears (Illes)	18,0	7,9	10,2	17,8	5,6	12,1	16,6	4,3	12,3
				Taxes per 1.000 habitants					
Total Nacional	87,2	76,2	98,0	224,0	187,7	253,8	514,6	418,6	568,9
Balears (Illes)	73,4	64,0	82,8	173,3	118,7	220,1	446,0	318,3	519,6

Font: INE (2008: 131)

3.2.4. Mortalitat

La taxa de mortalitat a les Illes Balears l'any 2006 (INE 2008a) era de 724,2 per cada 100.000 habitants; 759,3 per als homes i 689 per a les dones. Evidentment, a mesura que augmenta l'edat, aquesta taxa també augmenta i passa dels 1.705,6 per als homes d'entre seixanta-cinc i seixanta-nou anys a 17.207,4 per als homes de vuitanta-cinc anys o més; per a les dones, les taxes són més baixes i passen a solament un 609,9 a les dones d'entre seixanta-cinc i seixanta-nou anys i a 14.352,9 a partir dels vuitanta-cinc anys. Per sexes, la taxa nacional per 100.000 habitants se situava en 4.834 per als homes (totes les causes) i 3.070 per a les dones. Pel que fa als homes, els problemes circulatoris (956) i els tumors (841) eren les dues principals causes, igual que per a les dones, però amb taxes més diferenciades (1.276 per a les malalties circulatories i 593 per als tumors).

A l'àmbit nacional, i seguint les dades de *Defuncions segons la causa de mort (2006)* (INE 2008a: 118), de les 306.822 morts del 2006 en persones més grans de seixanta-cinc anys, la principal causa varen ser els problemes circulatoris, amb 109.091 defuncions, seguides dels tumors (74.925), les malalties mentals (11.687) i les respiratòries (11.687). Prenent solament les dues primeres causes, a l'àmbit nacional, de cada 1.000 defuncions, 413,38 eren degudes a problemes circulatoris (285,51 en homes i 449,98 en dones) i 273,73 a tumors (325,24 en homes i 217,32 en dones). A l'àmbit europeu, les circulatories davallen a 325,08 (376,78 en homes i 368,40 en dones) i a 259,57 en tumors (290,98 en homes i 228,17 en dones). La taula següent explica amb més detall les causes de mortalitat per trams d'edat per cada 100.000 habitants a l'àmbit nacional.

Taula 8 | *Taxes de mortalitat per causes i edat 2006*
(per 100.000 habitants de cada grup d'edat)

Grups d'edat	Totes les causes	II. Tumors	V. Trastorns mentals i del comportament	IX. Malalties del sistema circulatori	X. Malalties del sistema respiratori	VI-VIII. Malalties del sistema nerviós i dels sentits
Totes les edats	843,0	230,7	27,5	274,0	89,7	35,7
65-69 anys	1.190,6	551,6	10,6	301,6	84,6	31,6
70-74 anys	1.962,2	796,4	22,9	556,2	174,9	66,7
75-79 anys	3.400,4	1.079,7	77,1	1.087,3	369,0	157,7
80-84 anys	6.224,2	1.450,6	225,2	2.247,1	761,3	354,3
85-89 anys	10.905,6	1.772,1	572,8	4.306,9	1.466,1	600,3
90-94 anys	19.198,2	2.020,4	1.255,5	8.023,0	2.804,6	810,8
95 anys o més	30.151,1	2.046,9	2.078,7	13.146,7	4.587,5	877,0

Font: INE (2008: 117)

Respecte de la mortalitat evitable, hi ha dues variables a tenir en compte: per una banda, les morts per malalties sensibles a la prevenció primària i, per altra banda, les sensibles a les cures mèdiques. Quant a la primera, segons les dades de l'INE (2008b) i tenint present el tram del 2002 al 2006, per cada 10.000 defuncions a l'àmbit nacional parlem de 412,64, mentre que a l'àmbit autonòmic se situa al 455,30; quant a la segona, les cures mèdiques, a l'àmbit nacional la taxa es troba al 82,42 i a les Illes Balears al 100,5. Tot i que és més elevada a l'àmbit autonòmic, les diferències no són tan pronunciades com quan es pren com a referència la variable sexe, sobretot a la primera variable (prevenció primària), ja que la taxa als homes se situa al 638,26 a l'àmbit nacional i al 682,29, enfront del 167,01 i 203,02 respectivament, per a les dones. Aquestes referències no són tan pronunciades a les cures mèdiques, per tant, considerem que és un element prou important com per prendre mesures de sensibilització a la prevenció primària en el grup d'homes.

3.3. Indicadors econòmics

3.3.1. Renda

Fent una comparativa a l'àmbit europeu, les rendes mitjanes d'Espanya se situen, el 2006 i segons l'INE (2008a), en 11.434 €; 12.033 € per a les persones més joves de seixanta-cinc anys i 8.792 € per a les persones més grans de seixanta-cinc anys. A Europa, si tenim com a referència els vint-i-cinc països, la mitjana se situa en 13.815 €, mentre que aquesta augmenta a 15.522 € si solament es pren com a referència la UE-15. Cal comentar que, tot i les diferències bastant pronunciades en les rendes mitjanes de tot Europa, amb aquestes xifres Espanya ocupa la catorzena posició, si tenim presents les rendes mitjanes de la UE-25. Luxemburg ocupa el primer lloc (29.948 € per a més joves de seixanta-cinc anys i 28.492 € per a persones més grans de seixanta-cinc anys) i Polònia té la renda mitjana més baixa, amb 3.111 € per a totes les edat. La taula següent completa la informació donada i aporta informació sobre els trams d'edat (seixanta-cinc anys o més i setanta-cinc anys o més) i sexe sobre les rendes mitjanes equivalents de les persones més grans de seixanta-cinc anys respecte de les més joves de seixanta-cinc anys de la Unió Europea (INE 2008a):

Taula 9 | *Rendes mitjanes, per grups d'edat i sexe. Europeu i nacional*

	UE-25	UE-15	Espanya
Totes les edats	13.815	15.522	11.434
Més joves de 65 anys	14.185	16.001	12.033
65 anys o més (homes)			
% respecte dels més joves de 65 anys d'ambdós sexes	93	88	76
% respecte de la mitjana nacional	95	91	80

	UE-25	UE-15	Espanya
65 anys o més (dones)			
% respecte dels més joves de 65 anys d'ambdós sexes	84	82	71
% respecte de la mitjana nacional	87	85	75
75 anys o més (homes)			
% respecte dels més joves de 65 anys d'ambdós sexes	89	84	69
% respecte de la mitjana nacional	91	87	73
75 anys o més (dones)			
% respecte dels més joves de 65 anys d'ambdós sexes	81	78	67
% respecte de la mitjana nacional	83	81	70

Font: INE (2008a:109)

3.3.2. Pobresa

Abans d'analitzar les taxes de pobresa, cal remarcar primer la taxa de risc de pobresa, és a dir, el percentatge de llars per davall del llindar del 60% de la renda mitjana equivalent i el valor del llindar de la pobresa. En aquest sentit, la taxa europea (UE-25) se situa al 16% a totes les edats i al 19% als més grans de seixanta-cinc anys. Si només tenim en compte la UE-15, les dades són similars, solament augmenta un punt el grup dels més grans de seixanta-cinc anys, que se situa al 20%; en canvi, a Espanya, les diferències són més pronunciades i el risc també augmenta. La taxa a totes les edats és del 20% i la dels més grans de seixanta-cinc anys passa al 31% i a un 34% per a persones més grans de setanta-cinc anys (24% a la UE-15 i 22% a la UE-25). Si en comptes de prendre com a referència el 60% es té el 40%, tenint com a referència la forma de convivència el 2006 (INE 2008a), la parella gran, a l'àmbit nacional, té una taxa de pobresa del 30%, que augmentat al 48% si són persones soles, especialment si es tracta d'una dona, en aquest cas augmenta fins al 52%. A la UE-15, viure sol augmenta al 27% (26% la UE-25) i al 30% a les dones (UE-25 al 28%). Aquestes taxes davallen a mesura que augmenta el nivell d'estudis. Així, a l'àmbit nacional, es passa del 30% en persones que han cursat com a màxim estudis de primera etapa de secundària (23% a la UE-25 i 24% a la UE-15), 17% per als més grans de seixanta-cinc anys que han cursat fins a la segona etapa de secundària (11% a la UE-25 i 12% a la UE-15) i solament és d'un 6% per als qui han realitzat estudis superiors (7% a la UE-25 i 8% a la UE-15). Cal destacar que solament en aquest cas la taxa nacional és inferior a l'europea. Tenir un habitatge de lloguer augmenta la taxa de pobresa per a les persones més grans al 33% a l'àmbit nacional (19% a la UE-25 i 17% a la UE-15) i no hi ha grans diferències si es té en propietat, ja que la taxa se situa al 30%.

Taula 10 | Taxes de pobresa dels més grans de 65 anys segons formes de convivència, nivells d'estudis i règim d'habitatge

	UE-25	UE-15	Espanya
Formes de convivència			
Parella gran	16	17	30
Tot sol (ambdós sexes)	26	27	48
Tot sol (homes)	20	21	33
Tot sol (dones)	28	30	52
Nivell d'estudis			
Fins a primera etapa de secundària	23	24	30
Segona etapa de secundària	11	12	17
Estudis superiors	7	8	6
Règim d'habitatge			
En propietat	19	21	30
En lloguer	17	17	33

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'INE (2008a: 199-203)

3.3.3. Actius i deutes familiars

Pel que fa als actius reals, la gran majoria de persones tenen un percentatge del 99,1%, segons el cap de família i amb dades relatives al 2005 (INE 2008a). El grup de persones d'entre seixanta-cinc i setanta-quatre anys tenen un percentatge lleugerament superior al de la mitjana (99,5%). D'aquests actius, el principal sol ser l'habitatge (88,4% per a persones grans d'entre seixanta-cinc i setanta-quatre anys i 83,7% de persones més grans de setanta-cinc anys), o altres propietats immobiliàries (39% i 28,6% respectivament). En canvi, la tercera opció és, per al total de la població, negocis per feines per compte propi; en canvi, per als més grans de seixanta-cinc anys, el tercer actiu real són joies, obres d'art o antiguitats (20,7% per a persones d'entre seixanta-cinc i setanta-quatre anys i 12,6% de persones més grans de setanta-cinc anys).

Taula 11 | Actius reals de les llars segons l'edat del cap de família 2005

	Qualque actiu	Actius reals				
		Qualque actiu real	Habitatge principal	Altres propietats immobiliàries	Negocis de treballs per compte propi	Joiès, obres d'art, antiguitats
Llars que disposen de l'actiu (%)						
Totes les llars	99,1	87,4	81,3	34,5	11,1	19,3
De 65 a 74 anys	99,5	92,2	88,4	39,0	4,4	20,7
De 75 anys o més	99,1	87,4	83,7	28,6	1,2	12,6
Valor mitjà de l'actiu per a les llars que en posseeixen (milers d'euros)						
Totes les llars	204,3	210,4	180,3	103,1	60,5	2,7
De 65 a 74 anys	189,3	180,7	156,0	77,0	38,0	2,5
De 75 anys o més	135,8	150,2	125,1	90,2	11,4	1,8

Font: INE (2008: 207)

Els actius financers se centren bàsicament en comptes i dipòsits per realitzar pagaments, tot i que davallen a mesura que augmenta l'edat (96,5% per a la població general, 91% per al tram d'entre seixanta-cinc i setanta-quatre anys i 88,1% per a les persones més grans de setanta-cinc anys). En segon lloc, per a les persones més grans de seixanta-cinc anys se situen, però bastant enfora ja, els comptes i dipòsits que no són emprats per realitzar pagaments (19,9% i 19,8% respectivament). Per a la població general, la segona opció són els plans de pensió i les assegurances de vida, d'inversió o mixtes (29,3%).

Tot i aquests actius, hem de tenir presents dues dades negatives: la primera, les llars que no poden afrontar les despeses i els deutes de les llars. En el primer cas, segons les dades de l'INE (2008a), l'edat suposa un entrebanc a l'hora de poder realitzar determinades despeses, especialment a l'hora de realitzar vacances almenys una setmana l'any (51% de persones grans enfront del 14%) o mantenir un habitatge amb una temperatura adequada (9% enfront del 14% de persones més grans de seixanta-cinc anys). Aquestes diferències no són tan pronunciades pel que fa a la capacitat de poder afrontar despeses imprevistes, ja que la diferència solament és de 10 punts (41% de persones grans enfront del 31% del total). Sobra dir que el sexe també augmenta els percentatges de llars que no poden permetre's aquestes despeses, especialment pel que fa a vacances (57%) i despeses imprevistes (49%).

Si fins ara hem comprovat que, a mesura que augmentava l'edat, hi havia un risc quant a indicadors de salut i a l'àmbit econòmic, quan es tenen en compte els deutes que tenen les persones grans, cal dir que són molt més petits els percentatges de llars que tenen deutes pendents (3,7% de persones grans d'entre seixanta-cinc a setanta-quatre anys i un 1,9% de persones més grans de setanta-cinc anys), mentre que el percentatge de la població general gira al voltant del 26,1%. Aquest fet s'explica perquè sol ser o bé la hipoteca (25,3%) o bé algun tipus de crèdit personal (24,6%) la tipologia de deute de la població general. Amb tot, cal tenir presents aquests deutes de les persones grans per tal de poder assegurar una qualitat de vida i donar les ajudes econòmiques necessàries per poder garantir-los drets bàsics, com un habitatge digne, alimentació i vestimenta.

3.3.4. Treball i jubilació

Abans de començar aquest apartat, cal comentar que les dades, si bé són relativament recents, poden no reflectir la realitat actual, a causa de la situació de crisi econòmica i global que ens toca viure en l'actualitat. No obstant això, ens centrarem en les dades de què disposam per analitzar, en tot cas, els moments previs a aquesta situació. Conscients d'aquesta situació, volem deixar constància del darrer històric quant a l'evolució de les taxes de feina entre els homes de seixanta-cinc anys o més a Espanya i a la UE-15, des del 1995 al 2007:

Taula 12 | Evolució de les taxes de feina dels homes de 65 anys o més a Espanya i a la UE-15 (1995-2007)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
UE-15	5,7	5,6	5,5	5,3	5,2	5,2	5,2	5,5	5,5	5,5	5,6	5,9	6,3
55-64 anys	47,0	47,0	47,1	47,2	47,3	47,6	48,3	49,8	51,3	52,0	53,3	54,1	55,3
Espanya	3,0	2,7	2,3	2,3	2,5	2,5	2,6	2,3	2,4	2,5	3,1	3,3	3,2
55-64 anys	47,9	50,1	51,2	52,8	52,1	54,7	57,8	58,2	59,3	58,5	61,0	61,3	61,9

Font: INE (2008a: 213)

Taula 13 | Evolució recent de la taxa de feina total i dels homes i de les dones de més de 55 anys (1r trimestre del 2005-segon trimestre del 2008)

Anual	Espanya		Illes Balears	
	Homes	Dones	Homes	Dones
16 anys o més				
2005 (IIT)	63,7	40,8	70,6	50,8
2006 (IIT)	64,7	42,4	71,0	52,0
2007 (IIT)	65,1	43,7	71,4	52,3
2008(IIT)	63,3	44,1	68,9	51,4
55 anys o més				
2005 (IIT)	26,8	10,7	31,7	14,8
2006 (IIT)	27,7	11,2	35,0	15,2
2007 (IIT)	27,3	11,8	33,3	15,7
2008(IIT)	28,0	12,4	31,4	16,6

Font: INE (2008a: 150)

Continuant en aquest any, el 2007 (INE 2008a: 210), a l'àmbit europeu la taxa d'ocupació a partir dels cinquanta-cinc anys ronda el 53%, tant a Espanya com a Europa i, a mesura que augmenta l'edat, aquesta taxa disminueix i passa a un 55% per a Espanya i a un 58% a la UE-27 per als grup d'entre seixanta a seixanta-quatre anys i augmenta a un 33% a Espanya i un 29% a la UE-27 per a edats compreses entre els setanta i setanta-quatre anys. És important tenir com a referència aquesta darrera dada, especialment si tenim com a referència d'edat de jubilació els seixanta-cinc anys. Però, és real aquesta edat de seixanta-cinc anys com a referència de l'edat de la jubilació? Segons l'Eurostat (INE 2008a), l'edat mitjana de sortida del mercat laboral (ponderada per la probabilitat de sortida del mercat laboral) ha anat evolucionant tant a l'àmbit nacional com europeu. Així, a l'àmbit nacional, el 2001 se situava als seixanta anys per als homes i als 60,6 per a les dones, mentre que al 2005 l'edat era de seixanta-dos anys per als homes i 62,8 per a les dones, fins a arribar el 2006 als 61,8 anys pels homes i als 62,3 anys per a les dones. Així, podem comprovar que, si bé semblava que anava augmentat l'edat de jubilació, aquesta es va estancar als 62,1 anys entre el 2005 i 2006 i va disminuir 0,4 punts en el darrer any analitzat a la comparació.

A continuació, incorporam les dades actualitzades de la nostra comunitat autònoma i les comparem amb les nacionals. En aquesta taula, es pot comprovar que la taxa d'ocupació és superior a l'àmbit autonòmic (65,5% autonòmic enfront d'un 59,8% nacional), tant per al total de la població com per a la població més gran de cinquanta-cinc anys. Respecte de la taxa de desocupació de persones més grans de cinquanta-cinc anys, els percentatges oscil·len al voltant del 93,5% a l'àmbit nacional i al 95,3% a l'àmbit europeu i el grup de dones més grans de cinquanta-cinc anys és el que puntua més alt en aquesta taxa, amb un 97,4%. En canvi, a la taxa d'atur, aquest mateix grup (dones més grans de cinquanta-cinc anys a les Illes Balears) té el percentatge més baix, amb un 2,6% enfront del 6,5% nacional i del 4,7% autonòmic. En aquest cas, aquesta dada contrasta amb la del mateix grup a l'àmbit nacional, que té la mitjana al 7,5%. Completant aquesta informació, detallam l'evolució de les dades del grup que acabam d'esmentar, des del primer trimestre del 2005 fins al segon trimestre del 2008, de les persones més grans de cinquanta-cinc anys, per sexe, i la comparem amb el grup de setze anys o més, tant a l'àmbit nacional com autonòmic.

El grup de cinquanta-cinc a seixanta-nou anys manifestà a l'*Enquesta de Població Activa del 2006* (INE 2008a: 215) que havia fet feina entre setze i trenta-cinc anys (44,6%). En canvi, els dos grups de més edat (de seixanta a seixanta-quatre anys i de seixanta-cinc a seixanta-nou anys) manifestaren que havien fet feina més de trenta-sis anys (50,2% i 54,2% respectivament). Obtenim la mateixa resposta si la pregunta es fa per sectors. Les persones que han treballat en el sector de serveis manifesten majoritàriament (47,7%) que han treballat de setze a trenta-cinc anys. Per a aquesta mateixa resposta, tenim en el sector agrícola un 40,1%; en el de la construcció, un 42,5% i en el de la indústria, un 49,2%. Si s'ha fet feina per compte propi, els percentatges s'igualen bastant quant a anys de feina (39,6% entre setze i trenta-cinc anys treballats i 39,9% més de trenta-sis anys treballats); no

tant quan la feina la fan per altres (un 45,1% afirma que han treballat entre setze i trenta-cinc anys enfront dels 35,9% que ho han fet més de trenta-sis anys). Si analitzam més amb profunditat aquestes dades, crida l'atenció que les respostes majoritàries s'inclinen a la resposta de «trenta-sis anys o més» per als homes, independentment del sector en què hagin fet feina o de si aquesta ha estat realitzada per compte propi o per altres. Les dones, també independentment de la resposta, afirmen que han treballat majoritàriament «de setze a trenta-cinc anys»:

Taula 14 | *Persones de 55 a 69 anys segons anys treballats al llarg de la seva vida laboral, sexe, edat, sector econòmic i situació professional 2006*

	Total	Percentatges			
		Menys de 16 anys	De 16 a 35 anys	36 anys o més	No ho sap
Ambdós sexes					
TOTAL	6.708,8	10,2	43,3	36,9	9,7
De 55 a 59 anys	1.779,4	10,9	44,6	35,0	9,5
De 60 a 64 anys	1.584,8	9,2	31,3	50,2	9,3
De 65 a 69 anys	1.297,8	7,0	26,8	54,2	12,0
Agricultura	594,1	11,1	31,9	40,1	17,0
Indústria	1.158,3	5,5	38,7	49,2	6,6
Construcció	632,5	3,6	40,6	42,5	13,3
Serveis	3.750,2	12,5	47,7	31,6	8,2
Per compte propi	1.557,6	9,1	39,6	39,9	11,4
Per altres	4.577,4	10,4	45,1	35,9	8,6
Homes					
TOTAL	4.185,2	1,6	40,8	48,8	8,8
De 55 a 59 anys	1.085,9	1,5	43,5	45,4	9,6
De 60 a 64 anys	1.023,2	0,8	26,6	64,8	7,9
De 65 a 69 anys	859,0	1,1	20,5	68,6	9,8
Agricultura	367,0	2,3	31,7	52,7	13,3
Indústria	940,2	1,2	37,3	55,1	6,3
Construcció	608,1	2,4	40,5	43,6	13,6
Serveis	1.921,4	1,6	44,9	46,1	7,4
Per compte propi	1.045,3	1,3	37,2	50,9	10,5
Per altres	2.791,4	1,8	42,5	47,7	8,0

Dones					
TOTAL	2.523,6	24,4	47,4	17,3	11,0
De 55 a 59 anys	693,4	25,5	46,4	18,7	9,4
De 60 a 64 anys	561,6	24,6	40,0	23,5	11,9
De 65 a 69 anys	438,8	18,7	39,0	25,9	16,4
Agricultura	227,1	25,2	32,2	19,6	23,1
Indústria	218,1	24,1	44,7	23,5	7,7
Construcció	24,4	34,6	42,8	15,7	6,9
Serveis	1.828,8	23,9	50,6	16,4	9,1
Per compte propi	512,3	24,9	44,5	17,3	13,3
Per altres	1.786,1	24,0	49,2	17,4	9,5

Font: INE (2008a: 215)

Cal que ens aturem ara en dos factors qualitatius: un és la no reducció de jornada de les persones d'entre cinquanta i seixanta-nou anys. En aquest sentit, segons l'INE (2008a), una àmplia majoria afirma que no la pensa reduir (72,5%). Per sectors, qui més ho pensa són el grup de persones que pertanyen al sector agrícola, amb un 10,4%, o al sector dels serveis, amb un 9%. Quant al sexe, del grup de dones que pensen reduir la jornada, són majoria les del sector agrícola (15,6%), seguides de les de la construcció (13,2%). Amb tot, cal dir que les dones que es dediquen al sector agrícola són les que presenten els percentatges de les respostes més distribuïts: un 56,8% no pensen reduir-la, un 15,3% no ho sap, un 12,3% no ha fet plans o considera que no són rellevants i, com hem dit, un 15,6% sí que pensa reduir la jornada. El segon factor analitzat tal vegada ens porti alguna explicació a aquest fet: de tres possibles motius que poden portar a perllongar la vida laboral de les persones d'entre cinquanta i seixanta-nou anys, les condicions de seguretat, per damunt de la flexibilitat horària (14,9%) i la formació contínua (11,5%), és la principal raó que aporten, amb un 14,9%. Aquest és el motiu escollit també si tenim en compte el sexe; és a dir, que un 14,7% tant d'homes com de dones han escollit aquesta opció com la principal per perllongar la vida laboral, tot i que no sembla que sigui una raó de pes en cap dels casos comentats, ja que els percentatges que afirmen que no és el principal motiu giren al voltant del 76% en tots els casos. El mateix ocorre si prenem com a indicador els sectors en què fan feina, ja que tots opinen que no és el principal motiu per perllongar la vida laboral i que, en tot cas, solament el sector serveis puntua més alt la flexibilitat horària (17,2%) com a factor principal abans que les condicions de seguretat, que marquen la resta de sectors: agrícola (15,6%), indústria (13,6%) i construcció (18,8%).

I si no fan feina? En quina situació es trobaven després de deixar la darrera feina que tenien les persones d'entre cinquanta i seixanta-nou anys? La principal opció és la de

jubilats o jubilació anticipada (32,8%). Amb tot, si no estaven jubilats, la segona opció majoritària era estar a l'atur (és a dir, disponible i cercant feina), en quasi tots els sectors: agricultura (23,4%), construcció (27,8%) i serveis (21,7%), mentre que per als del sector de la indústria la segona opció era la prejubilació (22,5%). Pel que fa als grups que feien feina per compte propi, un 23,4% manifestà en segona opció una malaltia perllongada o una incapacitat, igual que si ens fixam solament en el sexe, ja que els homes també puntuen en segon lloc aquesta opció, amb un 19,9%. Les dones tenen els percentatges molt distribuïts: la jubilació, tot i que es manté com a primera opció, és el percentatge més baix en totes les opcions, amb un 24,9%; el segueixen l'atur (26,1%), altres situacions (22,3%) i malalties perllongades o incapacitat (19,9%). Les dones són les que puntuen més baix en la prejubilació, solament un 5,3%.

Si la jubilació ha estat l'opció més escollida, quin va ser el motiu per jubilar-se? La principal raó va ser l'arribada a l'edat legal de jubilació (47,6%), seguida de la malaltia o incapacitat (16%). La tercera opció eren altres raons no descrites entre les possibles respostes (12,8%), seguides d'incentius o condicions econòmiques favorables per a la jubilació (6,4%).

3.3.5. Pensions

Pel que fa a les pensions contributives, si fem una comparació entre les de les Illes Balears i les d'Espanya (INE 2008a), podem comprovar que les primeres són inferiors a la mitjana nacional, tant de jubilació, com de viduïtat, com de la resta. Així, hi ha una diferència mitjana de 68,2 €. A les Illes Balears, les pensions han augmentat a mesura que han passat els anys. Fa vint anys hi havia 144 mil pensions contributives (de les quals 86,9 milers eren de jubilació, 36,3 de viduïtat i 20,8 milers de la resta). Actualment, amb data de dia primer de maig, n'hi ha 159,2 milers, de les quals un 58,8% són de jubilació, un 26,44% de viduïtat i un 22,23% de la resta.

No hi ha diferències significatives entre les pensions no contributives a l'àmbit nacional i autonòmic. Aquestes pensions a les Balears aporten 308 € per jubilació, 357 € per viduïtat i 331 € per a la resta. En aquest cas, les dues darreres se situen lleugerament per damunt de la mitjana nacional (351 € per viduïtat i 327 € per a la resta). Respecte de la seva evolució a les Illes Balears en un període de vint anys, cal remarcar que, en conjunt, han augmentat i han passat de 7.576 el 1998 a 7.772 el primer de maig del 2008. Les de jubilació han augmentat en 850 en vint anys, mentre que les d'invalidesa han sofert un descens i han passat de 4.238 a 3.584.

Taula 15 | Comparativa nacional i autonòmica sobre diferents pensions

Pensions contributives de la Seguretat Social. Pensions en vigor i pensió mitjana mensual (euros) per classe de prestació, 1 de maig de 2008									
	Total pensions		Jubilació		Viduitat		Altres classes		
	Pensions en vigor	Pensió mitjana mensual(€)	Pensions en vigor	Pensió mitjana mensual(€)	Pensions en vigor	Pensió mitjana mensual(€)	Pensions en vigor	Pensió mitjana mensual(€)	Pensions en vigor
Illes Balears	159.212	650,6	93.679	732,2	42.131	474,4	23.402	640,8	
Espanya	8.359.370	718,8	4.917.809	813,5	2.243.411	528,8	1.198.150	686,0	
Illes Balears	1,9	90,5	1,9	90,0	1,9	89,7	2,0	93,4	
Percentatges respecte del conjunt d'Espanya									
Pensiones no contributives en vigor i import mitjà mensual per classes, 1 de maig de 2008									
	Jubilació		Viduitat		Altres classes				
	Pensions en vigor	Import mitjà mensual	Pensions en vigor	Import mitjà mensual	Pensions en vigor	Import mitjà mensual	Pensions en vigor	Import mitjà mensual	
Illes Balears	4.188	308	3.584	357	7.772	331			
Espanya	265.738	309	199.766	351	465.504	327			
Illes Balears	1,6	99,9	1,8	101,9	1,7	101,3			
Percentatges respecte del conjunt d'Espanya									
Pensions del règim general de la Seguretat Social. Pensions en vigor i pensió mitjana mensual (euros) per classe de prestació, 1 de maig de 2008									
	Total pensions		Jubilació		Viduitat		Altres classes		
	Pensions en vigor	Pensió mitjana mensual(€)	Pensions en vigor	Pensió mitjana mensual(€)	Pensions en vigor	Pensió mitjana mensual(€)	Pensions en vigor	Pensió mitjana mensual(€)	Pensions en vigor
Illes Balears	93.697	765,4	50.974	911,6	26.172	534,0	16.551	681,1	
Espanya	4.838.126	860,2	2.742.000	1.019,5	1.362.230	590,9	733.896	765,1	
Illes Balears	1,9	89,0	1,9	89,4	1,9	90,4	2,3	89,0	
Percentatges respecte del conjunt d'Espanya									

Font: INE (2008a:161-162)

Pel que fa a les pensions de règim general de la Seguretat Social, aquestes segueixen la tendència de les pensions contributives i és superior la mitjana de les tres analitzades (jubilació, viduïtat i altres) a l'Estat espanyol que a la nostra comunitat autònoma, tal i com es pot observar a la taula resum de les tres tipologies de pensions que aportam. En aquest cas, si detallam les pensions per sectors, quant a jubilació, les més nombroses són les dels treballadors autònoms (10.705 de jubilació, 3.625 de viduïtat i 41.199 d'altres a les Illes Balears). Les tres sumen al voltant del 2,4% del total de les pensions en règim especial respecte del conjunt d'Espanya. La pensió mitjana mensual més elevada a les Illes Balears és la de la mineria de carbó (1.334,2 € de mitjana), tot i que, si ho desglossam, aquesta ocupa la segona posició, amb 600,7 € en jubilació. La primera posició és ocupada pels accidents, amb uns 602,2 €, seguides, en tercer lloc, de les malalties professionals (551,1 €). Per viduïtat, se situen en primer lloc les pensions que provenen d'accidents (809,6 €), seguides de les de malalties professionals (790,2 €) i de les del treballadors de la mar (679,3 €); de la resta, recuperen la primera posició les que provenen de la mineria del carbó (9.332,6 €), seguides de les malalties professionals (791,2 €) i de les dels accidents (745,6 €). Sense entrar en gaires detalls, si fem una comparativa a l'àmbit autonòmic i nacional, cal dir que la majoria de les pensions de règim especial són inferiors a les Illes Balears que la mitjana d'Espanya, especialment en les de la mineria del carbó i les malalties professionals (+347,9 € i +523,4 €, respectivament). Les pensions que són superiors a l'àmbit autonòmic són les de jubilació agràries (+73,9 €), les dels treballadors de la mar, les mitjanes generals (34,4 €) i les de viduïtat (+102,6 €), les dels jubilats empleats de la llar (+8,9 €), les mitjanes d'accidents (+11,9 €) i les mitjanes del SOVI (+4,4€). Com es pot comprovar, les diferències en positiu no són tan elevades com les que ho són en negatiu, solament la dels treballadors de la mar (viduïtat) i les agràries (jubilació) semblen prou significatives perquè se les mencioni.

3.4. Serveis socials

3.4.1. Situació a les Illes Balears

Val la pena iniciar aquest apartat amb una referència a la nova llei de serveis socials que va ser aprovada el passat 2 de juny. Així, tot i tenir present que l'anterior llei de serveis socials, que data del 1987, conté declaracions de principis i manaments generalistes, aquesta nova llei eleva a exigibles davant els tribunals l'allotjament, l'alimentació i el vestuari. En tot cas, un dels elements més importants en què es basa és la universalització del sistema de serveis socials i, tot i els seus avenços, hem de considerar dos aspectes molt importants: per una banda, la continuïtat econòmica (pressuposts ampliables a les partides destinades als serveis socials) i, per l'altra, i molt important, un professional de referència. Pensam que aquest serà un element determinatiu en el tema de les persones grans, juntament amb els professionals que requereixin esdevinguts de la llei de dependència (39/2006), si és necessari. Aquests actuaran a partir de les tres estratègies bàsiques dels drets socials: prevenció, atenció i promoció. Serà important, doncs, en el tema dels serveis socials, la

llista de serveis socials que les administracions de les Illes Balears han d'oferir als ciutadans de manera obligatòria, que tindran la categoria de recomanables, a més de l'establiment de les ràtios per serveis.

En termes generals, podem afirmar que hi ha hagut una gran evolució positiva dels serveis socials, no solament per l'augment numèric als principals serveis per a persones grans (SAD, teleassistència, centres de dia i centres residencials) sinó també per l'augment significatiu de l'índex de cobertura. Així, segons l'INE (2008a: 376), el SAD l'any 2002 tenia un índex de cobertura del 2,75 i actualment (2008) ha passat al 4,69. El servei que ha augmentat més durant aquests sis anys ha estat el de teleassistència, que ha passat d'un 1,45 a un 4,72; els centres residencials també han augmentat (de 3,34 el 2002 a 4,31 el 2008) i el que menys s'ha incrementat han estat els centres de dia, que han passat d'un 0,26 a un 0,83. Pensam que és important concretar aquests índexs de cobertura de tots els serveis que posteriorment desglossarem. Per això, tot i que a cada apartat oferirem informació de cada un d'aquests, al final de l'apartat oferim un quadre resum amb l'evolució tant del nombre d'usuaris com de l'índex de cobertura.

A continuació, concretarem els serveis socials per a persones grans, en nombre d'usuaris (i el seu perfil), places ofertes i preus per a cada un d'aquests. Per una banda, convé determinar que, si bé l'índex de cobertura ha augmentat significativament al llarg dels anys, el gener del 2008, a les Illes Balears, encara era més baix pel que fa als quatre principals serveis que analitzam (SAD, teleassistència, centres de dia i centres residencials), tal i com es mostra a la taula següent (INE 2008a: 342):

Taula 16 | *Nombre d'usuaris i places d'alguns serveis socials per a persones grans i índex de cobertura (gener 2008)*

Nombre d'usuaris i places				
Àmbit territorial	Usuaris SAD	Usuaris teleassistència	Places centres de dia	Places (1) centres residencials
Espanya	358.078	395.917	63.446	339.079
Balears (Illes)	4.738	5.504	984	4.795

Índex de cobertura				
Àmbit territorial	Índex cobertura SAD	Índex cobertura teleassistència	Índex cobertura centres de dia	Índex cobertura centres residencials
Espanya	4,69	4,72	0,83	4,44
Balears (Illes)	3,25	3,78	0,68	3,29

Pel que fa al perfil de l'usuari, podem veure que la majoria de persones més grans de seixanta-cinc anys que utilitzen aquests serveis són dones. Així, a l'àmbit nacional, el percentatge més elevat de dones es concentra a la teleassistència (un 76% dels usuaris són dones), seguit dels centres residencials (66%). A les Illes Balears, el percentatge més elevat de dones es concentra al SAD, amb un 69%, i en segon lloc coincideix amb l'índex nacional, pel fet que es concentra també als centres residencials (63%). Si acotam els usuaris en dones més grans de vuitanta anys, a l'àmbit nacional el percentatge més elevat és als centres residencials (62%), seguit de les usuàries dels centres de dia i de teleassistència (59% en ambdós casos). A les Illes Balears, torna a haver-hi diferències i és el servei de teleassistència, amb un 67%, el més emprat per les dones illenques més grans de vuitanta anys; el segon lloc és ocupat pel SAD (64%). Aquesta dada pot servir per entendre que les dones de les Illes Balears més grans de vuitanta anys encara són prou independents per no haver d'utilitzar un centre residencial o un centre de dia, tot i que també és important tenir en compte els valors i les creences que poden tenir envers aquests serveis i les xarxes de suport informal de què disposen. El motiu econòmic no sembla que sigui el determinant en aquest sentit, ja que les Illes Balears se situen en el desè lloc respecte de les comunitats autònomes que tenen aquests serveis més cars. Així, el SAD, a Espanya, se situa de mitjana en 213,29 €, mentre que a l'àmbit autonòmic se situa en 194,84 € (Melilla, amb 494,40 €, és el lloc més car). El mateix ocorre amb les places del centres residencials dependents (946,93 € a les Illes Balears i 1.441,30 € de mitjana nacional) i les places de centres residencials no dependents (1.141,09 € a les Illes Balears enfront de 1.294,25 € de mitjana nacional). Si bé no hi ha gaires diferències entre els preus nacionals (21,16 €) i els autonòmics (23,64 €) en el servei de teleassistència, sí que a les Illes Balears el cost de les places de centres de dia dependents és més elevat que la mitjana nacional (874,84 € enfront dels 656,11 € nacionals).

Per finalitzar, aportam informació complementària sobre els professionals que s'encarreguen dels diferents serveis que a continuació detallarem. Com podem observar, hi ha un total de 593 llocs de feina dedicats des de Serveis Socials als diferents serveis per a persones grans. D'aquests, un 66,61% són empleats a temps complet. El servei que més llocs de treball genera és el Servei d'Atenció Residencial (76,55%), seguit del servei d'atenció a domicili (16,70%).

Taula 17 | Ocupació en serveis socials per a persones grans. Gener 2008

Llocs de feina creats (01/01/2007 fins a 31/01/2007)			
Serveis d'atenció a domicili		Sistemes alternatius d'allotjament	
Llocs de feina generats a temps complet	66	Llocs de feina generats a temps complet	3
Llocs de feina generats a temps parcial	33	Llocs de feina generats a temps parcial	1
Total llocs generats	99	Total llocs generats	4
Serveis d'atenció diürna		Altres serveis socials per a grans	
Llocs de feina generats a temps complet	22	Llocs de feina generats a temps complet	2
Llocs de feina generats a temps parcial	11	Llocs de feina generats a temps parcial	1
Total llocs generats	33	Total llocs generats	3
Serveis d'atenció residencial		Total serveis socials per a grans	
Llocs de feina generats a temps complet	302	Llocs de feina generats a temps complet	395
Llocs de feina generats a temps parcial	152	Llocs de feina generats a temps parcial	198
Total llocs generats	454	Total llocs generats	593

Font: INE 2008a

3.4.2. Serveis d'ajuda a domicili

A l'hora d'analitzar aquestes dades i les dels posteriors serveis, volem recollir primer algunes indicacions que aporta l'INE (2008a) respecte de la recollida de dades a les Illes Balears. En alguns casos trobam informacions que no apareixen. Això pot ser a causa que no aparegués a la plantilla de dades que es va donar als municipis (total de sol·licitants o servei públic de bugaderia a domicili), o bé a causa que els municipis no ho hagin complimentat (usuaris grans que viuen sols o nombre d'usuaris atesos pel servei d'adaptació i accessibilitat). A més, algunes dades poden no ser prou significatives, com ara el nombre d'usuaris dependents, ja que, per exemple, Palma no va aportar aquesta dada. Altres dades ens han de convidar a la reflexió, com ara la disparitat de preus municipals en la casella cost/mensual/usuari i el nombre d'hores dispensades a Mallorca o el fet que a Eivissa la cobertura del SAD no és suficient per a tota la demana que existeix.

A l'hora de comparar les dades nacionals del sistema d'ajuda a domicili amb el de les Illes Balears, trobam que la nostra comunitat autònoma ocupa el setè lloc pel que fa a l'índex de cobertura (3,25%). Extremadura és la comunitat amb un índex de cobertura més alt (9,9%) i Múrcia és la que té un índex més baix (2,42%). Pensam que aquesta dada pot aportar més informació qualitativa; amb tot, la volem complementar amb el nombre d'usuaris que s'atenen a les Illes Balears (4.378 el 2008 segons dades de l'INE (2008a)). Segons aquestes dades, les Illes Balears són la catorzena comunitat autònoma que més usuaris atén, mentre que Madrid es col·loca en primer lloc, amb 71.343 usuaris, i Melilla, amb 291 usuaris, en darrer. El quadre següent reflecteix la situació del servei d'ajuda a domicili a les Illes Balears, amb dades del gener del 2008:

Taula 18 | Servei d'ajuda a domicili. Gener 2008

Usuaris i sol·licitants		Població >65 anys (1-01-2008)	
Contingut i qualitat		145.675	
Total sol·licitants	471	Hores d'atenció dispensades (any)	397.680
Total usuaris atesos	4.738	Intensitat horària (mitjana d'hores/mes/usuari)	13,00
Usuaris dependents	4.585	Temps emprat en cures	93,00%
Índex de cobertura [usuaris / pob.>65) *100]	3,25	Temps emprat en tasques domèstiques	7,00%
Usuaris >65 anys que viuen sols	26	Prestació econòmica per a ajuda a domicili	
Usuaris >80 anys	3.048	Total d'usuaris atesos	240
Usuàries dones	3.255	Usuaris dependents	196
Usuàries dones >80 anys	2.088	Depesa anual/usuari	2.328,00
Estat mitjana de l'usuari	79	Hores d'atenció subvencionades (any)	28.229
Despeses i finançament	Servei privat d'ajuda a domicili		
Preu públic (euros/hora)	15,28	Total usuaris atesos	43
Preu concertat (euros/hora)		Usuaris dependents	43
Preu mensual/usuari (euros/mes)	198,64	Entitats prestatàries	1
Copagament a càrrec de l'usuari	30,50%		

Font: INE (2008a, 148)

Podem destacar que, a l'àmbit nacional, aquest servei ha atès 358.078 usuaris, la qual cosa ofereix un índex de cobertura del 4,69% (enfront del 3,25% de les Illes Balears). El preu públic a l'Estat espanyol és de 12,71 €, mentre que a les Illes Balears és de 15,28 €; per últim, la intensitat horària (hores/mes/usuari) a Espanya és de 16,94 mentre que a les Illes Balears és de 13,00 (les Illes Balears ocupen la catorzena posició i Galícia, amb 28,00 la primera). Respecte del perfil d'usuari, a les Illes Balears, un 69% són dones (67% a Espanya); les persones més grans de vuitanta anys són un 64% (51% a Espanya) i les dones més grans de vuitanta anys, un 44% (40% a Espanya). Crida l'atenció el fet que un 93% dels usuaris de les Illes Balears necessitin atencions (52% a Espanya), però que sols un 7% en necessitin en tasques domèstiques (48% a Espanya). L'edat mitjana s'igualava: setanta-vuit anys a Espanya i un any més a les Illes Balears. Respecte del servei, s'han comptabilitzat 397.680 hores l'any (49.616.071 hores a l'àmbit nacional). Si sols tenim en compte la intensitat en cures personals, les Illes Balears augmenten el percentatge respecte de la mitjana nacional (8,76), que passa a un 11,9. El preu públic, com ja hem comentat, és a les Illes Balears de 15,28 € (quarta comunitat més cara), fet que crida l'atenció, ja que Galícia, que tenia la intensitat horària més elevada, és la segona comunitat autònoma que té els preus més econòmics, amb 9,02 € (Múrcia, amb 22,71 €, és la comunitat més cara i Extremadura, la més barata, amb 6,18 €). Amb tot, el preu públic mensual per usuari és, a les Illes Balears, de 194,82 € més econòmic que la mitjana nacional (213,29 €).

Completam aquest apartat amb altres serveis d'ajuda a domicili a les Illes Balears. Com es pot observar, són pocs els usuaris que utilitzen aquests serveis, amb l'excepció dels menjars (1.660 usuaris).

3.4.3. Teleassistència

Tot i que ja s'han determinat algunes indicacions importants a tenir en compte a l'hora d'interpretar les dades, en aquest apartat convé assenyalar que el preu públic d'aquest servei varia en funció dels ingressos de l'usuari. Hem de tenir present que, a Menorca, a partir del 2002, va ser el Consell Insular qui va assumir aquest servei, mitjançant la contractació d'una única empresa (Creu Roja), tot i que són els serveis socials dels diferents municipis els que atenen els possibles usuaris.

En total, el gener del 2008, a Espanya hi havia un total de 395.917 usuaris (5.504 a les Illes Balears; un 3,77% del total de la població més gran de seixanta-cinc anys); per tant, encara és més alt l'índex de cobertura nacional (4,72%). Les persones que utilitzen aquest servei a les Illes Balears són de manera majoritària dones, amb un 66% (76% a l'àmbit nacional), més grans de vuitanta anys (67% a les Illes Balears enfront d'un 58% nacional) i que viuen soles (71% a les Illes Balears, 54% a Espanya); l'edat mitjana és dos anys més elevada a les Illes Balears (82 anys) que la mitjana nacional (80 anys). El preu públic, tot i l'anotació

Taula 19 | Altres serveis d'atenció a domicili (gener 2008)

		Població >65 anys (1-01-2008)		145.675
Servei públic de menjars a domicili		Prestació econòmica per a l'adequació de l'habitatge		
Total sol·licitants	250	Total sol·licitants		4
Total usuaris atesos	1.660	Total usuaris atesos		4
Usuaris dependents	1.416	Usuaris dependents		
Menjars subvencionats (any)	129.313	Despesa mitjana anual/usuari (euros/ any)		370,00
Despesa anual/usuari (euros/any)	1.063,50	Prestació econòmica per a famílies cuidadores		
Servei privat de menjars a domicili		Total sol·licitants		
Total usuaris atesos	241	Total usuaris atesos		9
Usuaris dependents		Usuaris dependents		9
Entitats prestatàries	3	Usuaris dependents. Despesa mitjana anual/usuari (euros/any)		
Servei públic de bugaderia a domicili		Prestació econòmica per a ajudes tècniques a l'autonomia personal		
Total sol·licitants		Total sol·licitants		
Total usuaris atesos	12	Total usuaris atesos		35
Usuaris dependents		Despesa mitjana anual/usuari (euros/ any)		311,00
Despesa anual/usuari (euros/any)		Altres programes de suport familiar i a la dependència		
Servei privat de bugaderia a domicili		Total sol·licitants		
Total usuaris atesos		Total usuaris atesos		35
Usuaris dependents		Usuaris dependents		105
Despesa anual/usuari (euros/any)		Despesa anual/usuari (euros/any)		24

Font: INE (2008a, 156)

feta anteriorment, és superior a les Illes Balears (283,73 € enfront dels 253,90 € de mitjana nacional). A la taula anterior (19) es descriu la taula explicativa del servei de teleassistència a les Illes Balears el gener del 2008 (INE 2008a).

3.4.4. Llars i clubs

Segons dades de l'INE (2008a: 386), un 47,17% de les persones grans a Espanya són associats a alguna llar o a algun club; en canvi, a les Illes Balears, el percentatge de cobertura augmenta a un 82,56%, ja que són uns 120.268 els associats a alguna llar o a algun club a les Illes Balears. En total es comptabilitzen 4.402 llars o clubs a tot Espanya (260 a les Illes Balears). En aquest cas, la distribució per sexes és més equilibrada: 55% de dones i 45% d'homes associats. Com a dada evolutiva, a l'àmbit estatal podem parlar d'un augment de 2.337 llars o clubs en sis anys, mentre que el nombre d'associats ha augmentat en 877.942 i ha passat de poc més de dos milions i mig el 2002 a 3.562.576 associats el gener del 2008.

A Mallorca, la llar amb més usuaris és la Reina Sofia, amb 2.419 socis actius, seguida de la Llar de Manacor (2.308 socis actius), la Llar Avinguda Argentina, (1.754 socis actius), la Llar de Lluçmajor (1.269 socis actius) i la Llar de Felanitx (1.183 socis actius).

3.4.5. Centres de dia per a persones dependents

En aquest apartat, hem de remarcar que les competències dels centres de dia són dels consells insulars. A Menorca, el 2008 hi havia cinc centres on es donaven serveis diürns (tres d'àmbit municipal i un d'insular). A Eivissa i Formentera, es compta el centre d'atenció de trastorns de la memòria (centre de dia), mentre que a Menorca existeixen serveis diürns a Ciutadella, Ferreries, Alaior i Maó, a més de dos centres gestionats directament pel Consell Insular de Menorca (centre de dia i centre de dia d'Alzheimer i trastorns cognitius). A Mallorca, la majoria són propietat dels ajuntaments, tot i que n'hi ha alguns d'empreses privades que tenen places concertades pel Consell Insular de Mallorca, mentre que a Menorca tots són gestionats pels ajuntaments i estan ubicats en residències geriàtriques. A Eivissa, s'han concertat algunes places i el 2007 es va inaugurar un centre de dia públic especialitzat en Alzheimer.

El perfil dels centres de dia per a persones grans de les Illes Balears és el següent: la titularitat dels centres és un 74% pública i un 26% privada; amb tot, la distribució de places és d'un 56% de públiques, un 35% de concertades i un 9% de privades. Per últim, hem de parlar de l'índex de cobertura de places en centres de dia. Així, l'índex de cobertura de places als centres de dia per a dependents (% sobre població més gran de seixanta-cinc anys), a les Illes Balears, és de 0,68% (0,55% entre concertades i públiques i un 0,13% privades). El 2008 (INE 2008a) hi havia 34 centres a les Illes Balears (2.258 a Espanya). Com s'ha comentat abans amb els percentatges, hi havia un total de

Taula 20 | Servei de teleassistència gener 2008

		Població >65 anys (1-01-2008)		145.675
Usuaris i sol·licitants		Contingut i qualitat: sistema emprat		
Total sol·licitants	923	Teleassistència (núm. d'aparells)	4.692	
Total usuaris atesos	5.504	Telealarma (núm. d'aparells)	278	
Usuaris dependents	4316	Altres sistemes (núm. d'aparells)	14	
Índex de cobertura [Usuaris/pob.>65]*100]	3,7%			
Usuaris>65 anys que viuen sols	934			
Usuaris>80 anys	3.674			
Usuaris dones	3.631			
Usuaris dones >80 anys	2.357			
Edat mitjana de l'usuari	82			
Despesa i finançament		Servei privat d'ajuda a domicili		
Despesa anual/usuari (euros/any)	283.725	Total usuaris atesos	26	
Copagament a càrrec de l'usuari	22,00%	Usuaris dependents	2	
Despesa anual d'instal·lació de l'aparell (euros/any)	353,40	Entitats prestatàries		
Despesa anual del manteniment de l'aparell (euros/any)				

Font: INE (2008a:158)

Taula 21 | Llars i clubs (gener 2008)

		Població >65 anys (1-01-2008)		145.675
Associats		Centres		
Associats	120.268	Total centres	260	
Índex de cobertura [(associats/pob.>65)*100]	82,56	Públics	8	
Associades dones	66.120	Privats	252	
Edat mitjana de l'associat		Despesa anual en activitats i manteniment (euros/any)	2.027.613,83	
Dones	75			
Homes	73			

Font: INE (2008a:162)

vint-i-cinc centres de titularitat pública, que oferien 575 places; nou centres de titularitat privada, amb un total de 183 places, i 226 places ofertes en els centres concertats, que fan un total de 984 places (63.446 a Espanya). En aquest cas, podem comprovar que l'índex de cobertura de les places públiques i concertades és similar a la mitjana nacional (0,55%). La cobertura de les places privades és inferior (0,13% a les Illes Balears enfront d'un 0,30% a Espanya), fet que fa que l'índex general de cobertura sigui més elevat a l'Estat espanyol (0,83%) que a les Illes Balears (0,68%). Cal destacar que un 49% del total de les places de les Illes Balears són places psicogeriatricues. Respecte dels indicadors econòmics, el preu públic mitjà d'una plaça dependent, a l'any, suposa una despesa de 10.498,03 € a les Illes, mentre que a l'Estat espanyol no arriben als 8.000 € (7.873,27 €); hi ha un copagament del 49%. El preu concertat anual de la plaça dependent i de la plaça psicogeriatrica és el mateix: 4.313,50 €.

3.4.6. Centres residencials

Els centres residencials depenen de cada consell insular. Així, a Menorca hi ha sis centres d'atenció residencial (cinc d'àmbit municipal) i a Eivissa i Formentera n'hi ha un de públic dependent (Hospital Residència Assistida de Cas Serres), un centre públic inaugurat el 2007 especialitzat en Alzheimer i un de privat que se suma al centre que ja hi havia de dependents. Pel que fa a Mallorca, adjuntam una taula en què es poden veure les principals dades sobre els centres que gestiona el Consell Insular. En aquest cas, l'hem volgut completar amb altres informacions de la memòria de l'Institut Municipal d'Assistència Sanitària (IMAS) (2008), tot i que podem dir ja que hi ha un total de trenta-vuit centres. A l'hora d'analitzar les dades, en aquest cas ens hem de fixar en les dades referides a places psicogeriatricues, que es consideren places en unitats especialitzades (no en places per a dependents ocupades per malalts psicogeriatricus), així com en la ràpida variabilitat en els centres residencials petits, ja que el procés de deteriorament d'alguns usuaris pot ser molt ràpid i pot passar a transformar-se en plaça per a dependent.

A les Illes Balears, segons l'INE (2008a), un 45% dels usuaris dels centres públics residencials són dones més grans de vuitanta anys (49% a Espanya). Si tenim en compte aquestes dues variables per separat, són un 63% de dones (66% a Espanya) i un 60% que superen els vuitanta anys (62% a Espanya). El percentatge d'usuaris psicogeriatricus és del 10% (23% a Espanya) i d'un 62% de dependents (70% a Espanya). L'edat mitjana d'ingrés és de setanta-vuit anys (vuitanta a Espanya), tot i que la mitjana per a les dones és més elevada (vuitanta-un anys a Espanya i a les Illes Balears) que la dels homes (setanta-cinc anys a les Balears i a Espanya). Respecte de les places, n'hi ha vint que tenen titularitat pública (un 52%) i vint-i-quatre de titularitat privada (47%); l'1% restant és de titularitat concertada. A Espanya, un 23% són públiques, un 53% privades i un 24% concertades. Continuant amb les dades de les Illes Balears, la majoria d'aquest centres són petits:

Taula 22 | Centres de dia per a persones dependents. Gener 2008

		Població >65 anys (1-01-2008)	145.675
Servei públic de menjars a domicili			
Total sol·licitants	250	Prestació econòmica per a adequació de l'habitatge	
Total usuaris atesos	1.660	Total sol·licitants	
Usuaris dependents	1.416	Total usuaris atesos	
Menjars subvencionats (any)	129.313	Usuaris dependents	
Despesa anual/usuari (euros/any)	1.063,50	Despesa anual/usuari (euros/ any)	
Servei privat de menjars a domicili			
Total usuaris atesos	241	Prestació econòmica per a famílies cuidadores	
Usuaris dependents		Total sol·licitants	
Entitats prestatàries	3	Total usuaris atesos	
Servei públic de bugaderia a domicili			
Total sol·licitants		Usuaris dependents	
Total usuaris atesos	12	Usuaris dependents. Despesa mitjana anual/usuari (euros/any)	
Usuaris dependents		Total sol·licitants	
Despesa anual/usuari (euros/any)		Total usuaris atesos	
Servei privat de bugaderia a domicili			
Total usuaris atesos		Despesa anual/usuari (euros/ any)	
Usuaris dependents		Altres programes de suport familiar i a la dependència	
Despesa anual/usuari (euros/any)		Total sol·licitants	
Servei públic de bugaderia a domicili			
Total usuaris atesos		Total usuaris atesos	
Usuaris dependents		Usuaris dependents	
Despesa anual/usuari (euros/any)		Despesa anual/usuari (euros/ any)	

Font: INE (2008a:163)

menys de cinquanta places en un 43% (vint-i-quatre centres) o entre cinquanta i cent places amb un 33% (divuit centres). L'índex de cobertura total és del 3,26%; entre públiques i concertades és d'un 1,73% i un 1,53% per a les privades. En total, hi ha quaranta-quatre centres residencials a les Illes Balears, enfront dels 5.091 a Espanya. Amb aquestes dades, l'índex de cobertura encara és més elevat a Espanya que a les Illes Balears. Quant a places públiques i concertades, a Espanya l'índex és del 2,04%, enfront de l'1,73% de les Illes Balears, mentre que la diferència a les places privades és més elevat: 2,28% a Espanya enfront de l'1,53% a les Illes Balears. Pel que fa a les places per a dependents i a les places geriàtriques, les Illes Balears tenen poques places si prenem com a referència Espanya; així, l'índex de cobertura de places dependents a Espanya és del 72,24% enfront de solament el 28,03% a les Illes Balears. Respecte de les places psicogeriaètriques, a les Illes Balears solament se n'ofereixen seixanta-quatre, enfront de les 30.388 d'Espanya.

Pel que fa als preus, les places per a no dependents públiques són molt més elevades anualment a les Illes Balears (22.351,5 €) que a Espanya (17.581 €); en canvi, les places concertades són més econòmiques a les Illes Balears (13.693,1 €) que a Espanya (15.531 €), igual que les places concertades dependents (17.295,6 € a Espanya enfront dels 11.363,2 € a les Illes Balears).

A Mallorca, dels usuaris dels centres residencials, 692 han estat atesos a la residència La Bonanova, seguits dels 461 de la Llar dels Ancians, 197 de la residència de Felanitx i 94 de la residència Huialfàs. Cal remarcar també que, des del programa de valoració de sol·licituds d'ingrés a centres (residencials i de dia), en tancar la memòria de l'IMAS (2008), hi havia un total de 2.275 sol·licituds actives.

3.4.7. Sistemes alternatius d'allotjament

En aquest cas, cal destacar que sols s'aporta informació de l'illa de Mallorca i que aquests sistemes alternatius estan constituïts per habitatges tutelats. Cal destacar que, pel fet de ser tan pocs (cinc en total) i que solament dos contestaren l'enquesta, no es pot fer una comparativa de les dades autonòmiques amb les nacionals. En aquest cas, solament podem aportar com a informació que els habitatges tutelats ofereixen vint-i-vuit places (enfront de les 7.285 dels 850 centres nacionals) i dotze a llars. Respecte dels usuaris de les Illes Balears, un 38% són dones més grans de vuitanta anys; un 33%, dones i un 19%, més grans de vuitanta anys. El percentatge de dependents augmenta al 78%.

Per últim, cal comentar que, segons l'INE (2008a:357), el servei públic d'estada temporal disposa a Espanya de 724 centres; només set d'aquests són a les Illes Balears i ofereixen un total de 4.561 places (vint-i-quatre a les Illes Balears).

Taula 23 | Centres residencials, gener 2008

		Població >65 anys (1-01-2008)		145.675
Usuaris i sol·licitants		Places		
Total sol·licitants		1.208	TOTAL PLACES	4.755
Total usuaris atesos		2.453	Públiques	2.476
Índex de cobertura [(usuaris /pob.>65)*100]		1,68	Concertades	48
Usuaris >80 anys		1.478	Privades	2.231
Usuàries dones		1.546	PLACES PER A DEPENDENTS	1.333
Usuàries dones >80 anys		1.102	Públiques	1.135
Usuaris dependents		1.519	Concertades	18
Usuaris amb demències (psicogeriatrics)		243	Privades	180
Edat mitjana de l'usuari		81	PLACES PSICOGERIÀTRIQÜES	0
Edat mitjana d'ingrés:		78	MIDA DELS CENTRES (de titularitat pública i privada)	
Dones		81	Centres amb menys de 50 places	24
Homes		75	Centres amb 50-100 places	18
Despesa i finançament (euros/any)			Centres amb 101-150 places	6
Preu públic d'una plaça		22.351,46	Centres amb més de 150 places	7
Copagament (a càrrec de l'usuari)		76,75%	ÍNDEX DE COBERTURA	
Preu de concertació de plaça		13.693,10	Total places	3.26
Preu de concertació de plaça per a dependent		11.363,20	Públiques+concertades	1.73
Preu de concertació de plaça psicogeriatrica			Privades	1.53
Contingut i qualitat del servei: centres i places			Servei públic d'estada temporal	
Total centres segons titularitat		44	Centres que ofereixen el servei	7
TITULARITAT PÚBLICA		20	Total places disponibles	27
Centres amb places psicogeriatrics		6	Places psicogeriatrics	
TITULARITAT PRIVADA		24		
Centres amb places psicogeriatrics				
Centres amb places concertades		2		

Font: INE (2008a:166)

Taula 25 | Evolució del nombre d'usuaris, preus i índex de cobertura dels principals serveis per a persones majors. Nacional i autonòmic

Àmbit Territorial	Gen.2002 Usuaris	Gen.2003 Usuaris	Gen.2004 Usuaris	Gen.2005 Usuaris	Gen.2006 Usuaris	Gen.2007 Usuaris	Gen.2008 Usuaris	2008/2007 Usuaris	2008/2002 Usuaris
Espanya	197.306	221.708	228.812	256.992	305.801	330.371	358.078	27.707	160.772
Balears (Illes)	3.532	3.618	2.784	2.895	4.325	4.898	4.738	-160	1.206
Servei públic d'ajuda a domicili. Índex de cobertura									
Espanya	2,75	3,05	3,13	3,51	4,09	4,39	4,69	0,30	1,94
Balears (Illes)	2,70	2,71	2,10	2,15	3,13	3,47	3,25	-0,22	0,56
Servei públic d'ajuda a domicili. Preu públic (euros/hora)									
Espanya	9,50	10,66	10,83	11,61	12,12	12,79	12,71	-0,68	33,75
Balears (Illes)	10,00	8,40	8,40	9,11	16,00	14,30	15,28	6,85	52,80
Servei públic d'ajuda a domicili. Intensitat horària (Núm. hores/mes/usuari)									
Espanya	16,87	18,09	16,43	16,25	16,28	16,61	16,94	0,33	0,06
Balears (Illes)	12,00	12,80	12,80	16,34	12,33	12,71	12,75	0,04	0,75
Servei públic de teleassistència. Nombre d'usuaris atesos									
Espanya	104.313	129.937	148.905	208.107	261.433	330.071	395.917	65.846	291.604
Balears (Illes)	900	1.142	2.527	3.471	4.150	4.903	5.504	601	4.604
Servei públic de teleassistència. Índex de cobertura									
Espanya	1,46	1,79	2,04	2,84	3,50	4,38	4,72	0,33	3,26
Balears (Illes)	0,69	0,86	1,91	2,58	3,00	3,48	3,78	0,30	3,09
Servei públic de teleassistència. Preu públic (euros/hora/any)									
Espanya	244,21	249,18	249,06	248,26	261,51	258,34	253,90	-1,7%	4,0%
Balears (Illes)	353,40	353,40	353,40	187,90	284,64	211,22	283,73	34,3%	-19,7%
Llars i clubs. Nombre d'associats									
Espanya	2.684.634	3.615.064	3.528.376	3.481.166	3.525.499	3.551.934	3.562.576	10.642	877.942
Balears (Illes)	32.500	32.625	32.625	115.807	112.867	109.703	120.268	10.565	87.768
Llars i clubs. Índex de cobertura									
Espanya	37,45	49,68	48,33	47,48	47,15	47,17	57,29	10,12	19,85
Balears (Illes)	24,81	24,46	24,63	85,98	81,62	77,82	82,56	4,74	57,75
Centres de dia per a persones dependents. Nombre total de places									
Espanya	18.819	24.096	33.709	39.568	47.653	55.067	63.446	8.379	44.627
Balears (Illes)	192	322	322	536	686	733	984	251	792

Àmbit Territorial	Gen.2002 Usuaris	Gen.2003 Usuaris	Gen.2004 Usuaris	Gen.2005 Usuaris	Gen.2006 Usuaris	Gen.2007 Usuaris	Gen.2008 Usuaris	2008/2007 Usuaris	2008/2002 Usuaris
<i>Centres de dia per a persones dependents. Nombre total de places públiques</i>									
Espanya	7.391	9.121	12.350	13.263	17.251	21.626	26.612	4.986	19.091
Balears (Illes)	68	68	68	234	382	412	575	163	507
<i>Centres de dia per a persones dependents. Nombre total de places concertades</i>									
Espanya	2.969	5.082	7.247	8.717	11.253	13.731	13.662	-69	10.610
Balears (Illes)	124	124	124	80	80	80	226	146	102
<i>Centres de dia per a persones dependents. Nombre total de places privades</i>									
Espanya	8.459	9.893	14.112	17.588	19.149	19.710	23.172	3.462	14.713
Balears (Illes)	—	130	130	222	224	241	-	-58	—
<i>Centres de dia per a persones dependents. Index de cobertura total de places</i>									
Espanya	0,26	0,33	0,46	0,54	0,62	0,73	0,83	0,10	0,57
Balears (Illes)	0,15	0,24	0,24	0,40	0,49	0,52	0,68	0,16	0,53
<i>Centres de dia per a persones dependents. Index de cobertura (públiques+concertades) de places</i>									
Espanya	0,14	0,20	0,27	0,30	0,37	0,47	0,53	0,06	0,38
Balears (Illes)	0,15	0,15	0,14	0,15	0,23	0,35	0,55	0,20	0,40
<i>Centres de dia per a persones dependents. Index de cobertura de places privades</i>									
Espanya	0,12	0,14	0,19	0,24	0,26	0,26	0,30	0,04	0,19
Balears (Illes)	—	0,10	0,10	0,16	0,16	0,17	0,13	-0,05	—
<i>Centres de dia per a persones dependents. Nombre total de centres</i>									
Espanya	964	1.171	1.756	1.703	1.874	2.112	2.258	146	1.294
Balears (Illes)	12	22	22	23	32	35	34	-1	22
<i>Centres de dia per a persones dependents. Nombre de centres amb titularitat pública</i>									
Espanya	340	409	712	645	711	736	877	141	537
Balears (Illes)	4	4	4	11	22	24	25	1	21
<i>Centres de dia per a persones dependents. Nombre de centres amb titularitat privada</i>									
Espanya	624	762	1.044	1.058	1.163	1.376	1.381	5	757
Balears (Illes)	8	18	18	12	10	11	9	-2	1
<i>Centres residencials. Nombre total de places</i>									
Espanya	239.761	251.826	266.392	283.134	298.828	311.730	329.311	17.581	89.550
Balears (Illes)	3.572	3.774	3.774	3.815	3.921	3.868	4.755	887	1.183

Àmbit Territorial	Gen.2002 Usuaris	Gen.2003 Usuaris	Gen.2004 Usuaris	Gen.2005 Usuaris	Gen.2006 Usuaris	Gen.2007 Usuaris	Gen.2008 Usuaris	2008/2007 Usuaris	2008/2002 Usuaris
Centres residencials. Índex de cobertura total de places									
Espanya	3,34	3,46	3,56	3,86	4,00	4,14	4,31	0,17	0,97
Balears (Illes)	2,73	2,83	2,73	2,83	2,84	2,74	3,26	0,52	0,54
Centres residencials. Nombre total de centres									
Espanya	4.800	4.890	4.888	5.129	5.013	5.213	5.091	-122	291
Balears (Illes)	35	44	44	46	48	45	44	-1	9
Centres residencials. Nombre de places públiques									
Espanya	61.374	62.577	65.560	70.616	72.996	73.116	76.599	3.483	15.225
Balears (Illes)	1.817	1.946	1.946	1.549	1.988	1.947	2.476	529	659
Centres residencials. Nombre de centres amb titularitat pública									
Espanya	640	817	1.002	1.029	1.059	1.261	1.019	-242	379
Balears (Illes)	2	13	13	13	21	21	20	-1	18
Centres residencials. Nombre de places concertades									
Espanya	37.855	43.599	48.282	52.180	58.905	68.706	78.828	10.122	40.973
Balears (Illes)	214	109	109	147	21	21	48	27	-166
Centres residencials. Nombre de places públiques i concertades									
Espanya	99.229	106.176	113.842	122.796	131.901	141.822	155.427	13.605	56.198
Balears (Illes)	2.031	2.055	2.055	1.696	2.009	1.968	2.524	556	493
Centres residencials. Nombre de centres amb titularitat privada									
Espanya	4.160	4.073	3.886	4.100	3.954	3.952	4.072	120	-88
Balears (Illes)	33	31	31	33	27	24	24	0	-9
Centres residencials. Nombre de places privades									
Espanya	140.532	145.650	152.550	160.338	166.927	169.908	173.884	3.976	33.352
Balears (Illes)	1541	1.719	1.719	2.119	1.912	1.900	2.231	331	690
Centres residencials. Índex de cobertura de places privades									
Espanya	1,96	2,00	2,09	2,19	2,23	2,26	2,28	0,02	0,32
Balears (Illes)	1,18	1,29	1,30	1,57	1,38	1,35	1,53	0,18	0,36
Centres residencials. Percentatge de places residencials per a persones dependents sobre el total de places									
Espanya	63,68	64,88	58,18	66,35	68,29	73,02	72,24	-0,78	8,55
Balears (Illes)	85,67	85,64	46,63	-	37,22	39,30	28,03	-11,26	-57,64

Font: INE (2008a: 377-401)

3.5. Altres indicadors

En aquest darrer apartat s'inclouen tres subapartats. El primer fa referència a la protecció social, ja que esdevé un indicador transversal dels indicadors econòmics i de treball anteriorment descrits. En segon lloc, es fa referència a les relacions socials i a les formes de convivència de les persones més grans de seixanta-cinc anys. Finalment, acabam amb informacions relatives a la vida quotidiana, a les actituds i a les emocions.

3.5.1. Protecció social

Si comparam tant els indicadors d'esforç (percentatges del PIB) com els d'intensitat de la protecció (per persona i any), ambdós són superiors a la UE-27 que a Espanya. Així, les despeses de protecció social a Europa giren al voltant d'un 27,2%, mentre que a Espanya ho fan al voltant del 20,8% (4.260 € a Espanya i 5.858 € a Europa). Les prestacions de protecció a la vellesa a Europa són del 10,9% i a Espanya, del 7,9% (14.563 € a Europa, enfront dels 9.837 € d'Espanya). Les despeses en pensions són del 12,2% i del 8,9% (13.037 € a Europa i 8.296 € a Espanya); solament s'equiparen en les despeses en cures de llarga durada (0,5% a Europa i 0,3% a Espanya). On van, aleshores, les prestacions de protecció social? Segons l'INE (2008a: 149), tant a Europa com a Espanya, gairebé la majoria (41,4% a Europa i 38,7% a Espanya) van destinades a la vellesa, seguides de la sanitat (28,6% a Europa i 31,6% a Espanya). Solament en la sanitat i en la desocupació (12,4% a Espanya enfront d'un 6,1% a Europa) el percentatge és superior a Espanya que a Europa; pel que fa a la resta, tot i que amb percentatges similars, el percentatge és superior a Europa: discapacitat, amb un 7,9% (7,3% a Espanya); supervivència (4,4% a Europa i solament 2,7% a Espanya); família i infància (6,1% a Europa i un 5,6% a Espanya); exclusió social (1,3% a Europa i 0,9% a Espanya) i, finalment, habitatge (2,2% a Europa i 0,8% a Espanya).

Pel que fa a les Illes Balears, la ràtio de cobertura de la protecció social és del 93% (94% a Espanya). D'aquest percentatge, hi ha un total de 93.679 pensions contributives de jubilació, amb una mitjana de 732 € a les Illes Balears, enfront dels quasi cinc milions a Espanya (4.917.809 pensions), amb una mitjana de 814 €. Respecte de la viduïtat, són 42.131 pensions a les Illes Balears (474 € de mitjana, també inferior a la nacional, amb 529 € de mitjana). Per quantitats d'euros, les Illes Balears són la setzena comunitat autònoma, si es tenen en compte totes les pensions contributives, tal i com s'indica a la taula següent:

Taula 26 | *Principals pensions i prestacions. Autonòmic i nacional*

	Illes Balears		Espanya	
	Despesa total	Despesa per habitant	Despesa total	Despesa per habitant
TOTAL	144.561.507	140,3	286.064.438	144,7
Pensions contributives	103.280.960	100,2	219.778.554	111,2
Incapacitat permanent	13.584.371	13,2	24.397.117	12,3
Jubilació	68.399.988	66,4	142.225.026	71,9
Viduitat	19.925.910	19,3	48.633.495	24,6
Orfandat	1.319.773	1,3	3.670.272	1,9
Favor familiar	50.917		852.642	0,4
Pensions no contributives	2.648.485	2,6	7.096.863	3,6
Jubilació	1.317.635	1,3	3.956.657	2,0
Invalidesa	1.330.850	1,3	3.140.206	1,6
Prestacions LISMI [1]	54.349	0,1	321.191	0,2
Sub. de garantia d'ingressos mínims	50.203		300.197	0,2
Subsidi per ajuda a 3a persona	2.630		14.145	
Sub. de mov. i comp. despeses transport	1.516		6.849	
Pensions assistencials [2]	5.395		200.812	0,1
Malaltia	4.046		163.647	0,1
Vellesa	1.349		37.165	
Prestacions de desocupació	37.654.000	36,5	56.017.000	28,3
Nivell contributiu	29.638.000	28,8	44.512.000	22,5
Nivell assistencial [3]	8.016.000	7,8	11.505.000	5,8
Prestacions familiars per fill a càrrec	918.318	0,9	2.650.018	1,3

Font: INE 2008:191

A Espanya, i segons dades de l'INE (2008a), hi ha un total de 2.630.283 pensionistes. D'aquests, el 65,35% són dones. En canvi, hi ha 284.441 pensionistes per jubilació més grans de seixanta-cinc anys amb una parella a càrrec; solament un 0,9% són dones, mentre que, sense parella a càrrec, augmenta fins al 56,33%. Respecte de la viduitat, la majoria (un 93,62%) són dones. Respecte de les pensions no contributives, tot i que ja se n'ha parlat amb anterioritat, cal destacar que a les Illes Balears n'hi 4.188 en vigor (265.738 a Espanya).

3.5.2. Relacions socials i formes de convivència

Respecte de les formes de convivència, a Espanya, un 40,4% de les persones grans viu amb parella sense fills; un 17%, amb la parella i fills; un 14%, a altres llars familiars; un 6,8% són un pare o una mare amb fills i solament un 2,3% viu en llars no familiars. Ara ens centrarem en persones que viuen en parella però sense fills. La majoria d'aquestes persones són homes d'entre setanta-cinc i vuitanta-quatre anys (58%), seguits dels del tram anterior, és a dir, dels de seixanta-cinc a setanta-quatre anys, amb un 49,7%. Pel que fa a les dones, el percentatge més alt són les més joves, amb un 41,1% enfront del 27,1% de persones d'entre setanta-cinc i vuitanta-cinc anys. Dels que viuen en parella i amb fills, ambdós sexes puntuen en percentatges més alts en el primer tram d'edat (65-74 anys) amb un 31,2% en homes i un 11,5% en dones. En llars monoparentals, el percentatge més alt se situa en el darrer tram d'edat, és a dir, a partir dels vuitanta-cinc anys per a ambdós sexes (5,9% per a homes i 13,7% per a dones). En les llars monoparentals de persones més grans de seixanta-cinc anys, els homes tenen entre setanta-cinc i vuitanta-quatre anys (12,4%) o més de vuitanta-cinc anys (18,8%), mentre que el percentatge de les dones és més alt en el grup més jove (33,6% i 31,4%). Per últim, hi ha un 9,9% de les persones grans que viuen amb més de cinc membres de la unitat familiar i un 5,6% viu en llars multigeneracionals (6,6% homes i un 4,7% dones). Un 0,8% d'homes viuen en residències; d'aquests, un 3,2% són més grans de vuitanta-cinc anys, mentre que hi ha un 1,5% de dones que també viuen en residències i un 5,1% d'aquestes tenen més de vuitanta-cinc anys.

Segons les dades del *Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe* (SHARE) (2004), la majoria de població masculina europea més gran de seixanta-cinc anys és casada. A Espanya, aquest percentatge és d'un 62,8%, tot i que en països com Alemanya arriba al 75,8%. D'aquests, quasi tots se situen en el primer tram d'edat (seixanta-cinc a setanta-quatre anys a Espanya, un 66,5%). En canvi, les dones són majoritàriament vídues (a Espanya, un 44,5%), tot i que a Grècia es va arribar a comptabilitzar un total de 54,2% de dones més grans de seixanta-cinc anys vídues. En aquest cas, el percentatge augmenta a mesura que augmenta l'edat (un 76,5% de dones espanyoles més grans de vuitanta-cinc anys ho eren). Tot i que a Espanya no hi ha cap percentatge de persones que viuen com a parella de fet, un 1,6% d'homes i un 0,9% de dones que viuen als Països Baixos puntuen en aquest estat civil. A Espanya, un 4,1% d'homes més grans de seixanta-cinc anys i un 4,2% de dones són fadrines, percentatges similars a la resta de països europeus. En canvi, pel que fa a divorciats (7,6% d'homes i 8,6% de dones) i separats (2,5% d'homes i 1% de dones), Espanya és un dels països que té els percentatges més elevats.

Com es desprèn de l'enquesta europea contestada per onze països, a Espanya un 27,3% d'homes i un 29% de dones viuen a menys de vint-i-cinc quilòmetres d'algun dels fills.

En aquest cas, són les persones grans de l'àrea mediterrània (italians, espanyols i grecs) els que tenen percentatges de la segona opció (viure a la mateixa llar) més elevats: un 15,8% d'homes i un 22,6% de dones. Amb tot, Espanya encara és dels països que tenen percentatges més alts en aquesta resposta; la majoria dels altres països es troben a més de vint-i-cinc quilòmetres, com és el cas dels homes suecs (13,2%) o els francesos (15,9%). Aquesta tendència a fer més intens el contacte de les persones grans amb els familiars a la zona mediterrània es posa de manifest també quan es demana sobre el contacte que tenen amb els fills. Així, aquests puntuen més alt en un contacte diari (27,1% d'homes espanyols i 31,7% de dones), enfront d'altres països, que escullen de manera majoritària el contacte setmanal (Bèlgica, amb un 30,5% d'homes i un 21,6% de dones). En el que sí que coincideixen les respostes europees és el fet que no tenen cura dels néts de manera constant (al voltant d'un 40-45% no tenen cura dels néts). En canvi, si ho fan, els mediterranis tornen a afirmar que ho fan de manera més intensa, és a dir, diàriament (8,5% d'homes espanyols i 9,3% de dones, enfront, per exemple, del 18% de francesos, que afirmen que ho fan de manera menys freqüent). Cal mencionar que a les dades de l'INE (2008a), un 47,6% afirmen que abans (ara no) tenien cura dels néts i ho fan en l'actualitat un 25%; solament un 27,2% no ho fa.

Es manté aquesta tendència de la intensitat del contacte en els països mediterranis? Sembla que sí, ja que, segons l'estudi realitzat el 2006 per l'*European Social Survey*, el contacte que tenen els espanyols amb amics, familiars o companys de feina és setmanal (39,7% homes i 41,7% dones) o diari (39,7% homes i 25,5% dones). Destaca, emperò, que els europeus més grans de seixanta-cinc anys diuen que aquests contactes són setmanals o menys freqüents (61,3% a Alemanya o 54,4% a Eslovènia).

A la taula següent s'aporta informació del perfil de les persones grans espanyoles quant a sexe, estat civil, estat de salut percebut, nivell d'estudis i satisfacció amb la situació econòmica.

Tot i els contactes intensos que hi ha amb la família, hi ha sentiment de soledat quan viuen sols? Sembla que sí, especialment en les dones d'entre setanta-cinc i vuitanta-quatre anys, amb un 34,2%. Els homes manifesten també sentiments de soledat, però amb menys intensitat i ho fan més com més grans són (17% en homes més grans de vuitanta-cinc anys). Amb tot, el que sembla determinant és l'estat civil, ja que els vidus (60,5% homes i 85,7% dones) sí que manifesten sentiments de soledat. Aquesta dada és important per dos condicionants: primer, perquè és una situació «imposada» (la mort de la parella) i, segon, perquè hem de tenir en compte que moltes dones (i més quan són més grans) són vídues, per tant, és important potenciar les relacions familiars, amistoses, etc., però també tenir una xarxa de suport no solament informal sinó també formal. Hem de tenir en compte que un 66,8% de les persones grans que viuen soles manifesten que estan contentes (un 78,2% en altres formes de convivència); en alguns

Taula 27 | Habitats tutelats. Gener 2008

	Unipersonal	Parella	Multigeneracional a casa seva	Multigeneracional a casa d'un fill	Altres tipus	NS/NC	(N)
Total	21,4	41,8	25,6	5,0	5,7	0,5	3.506
Sexe							
Homes	11,0	56,5	23,9	2,9	5,3	0,5	1.479
Dones	29,0	31,0	26,8	6,6	6,1	0,5	2.027
Edat							
65-74 anys	18,1	45,4	29,5	1,7	4,9	0,4	1.791
75-84 anys	25,2	42,7	19,6	5,9	6,0	0,6	1.380
85 o més	23,7	18,3	29,0	19,2	9,3	0,6	334
<10.000 habitants	20,1	42,9	26,0	3,9	6,9	0,2	1.020
10-50.000 habitants	19,0	42,1	27,4	6,8	4,5	0,1	774
50-400.000 habitants	21,5	40,6	26,0	5,7	5,5	0,9	1.044
>400.000 habitants	26,2	41,3	22,3	3,6	5,7	0,9	668
Fadrins	48,3	5,1	4,5	0,0	41,6	0,6	178
Casats	0,6	70,4	24,3	1,5	2,7	0,5	2.047
Separats o divorciats	61,4	2,4	21,7	7,2	4,8	2,4	83
Vidus	50,4	0,7	31,2	11,8	5,5	0,4	1.191
NS/NC	16,7	50,0	33,3	0,0	0,0	0,0	6
Analfabet	23,2	30,2	35,8	7,0	3,5	0,4	285
Nivell d'instrucció							
Sense estudis	23,0	40,5	25,5	5,9	4,5	0,6	1.521
Primaris	20,4	45,1	23,7	4,2	6,4	0,2	1.272
Secundaris o superiors	17,9	44,5	24,5	3,1	8,8	1,2	420
NS/NC	11,1	22,2	22,2	11,1	33,3	0,0	9

	Unipersonal	Parella	Multigeneracional a casa seva	Multigeneracional a casa d'un fill	Altre tipus	NS/NC	(N)
Estat de salut percebut	Bo o molt bo	45,2	25,2	3,4	5,0	0,4	1.550
	Regular	23,4	24,7	3,9	5,5	0,5	1.306
	Dolent o molt dolent	23,4	25,9	5,3	7,0	0,6	474
	NS/NC	50,0	0,0	0,0	0,0	0,0	6
Satisfacció amb la situació econòmica	Molt/bastant satisfet	19,8	22,3	4,1	5,8	0,8	1.558
	Regular	21,9	29,6	3,4	5,1	0,2	1.075
	Poc/gens	29,1	38,7	3,6	5,1	0,3	670
	No procedeix	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1
	NS/NC	10,0	23,3	43,3	13,3	10,0	0,0
Grau de dependència	No hi ha problema	77,2	70,9	34,1	65,0		
	Lieu	17,4	18,3	37,0	16,7		
	Moderat	4,3	6,3	14,9	10,6		
	Greu/complet	1,1	1,7	4,5	7,7		

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE (2008: 254, 258)

casos (41,6%), manifesten que estan nervioses, avorrides (36,2%), tristes (45,4%) o soles (59,2% enfront del 14,2% en altres formes de convivència). Les persones grans que viuen a casa seva són, de manera majoritària, dones (60,6%). Amb tot, hem de tenir també present que un 75,6% de les persones que viuen a casa dels fills també ho són. Això pot ser a causa de situacions de viduïtat (79,5%) o a situacions de dificultats econòmiques (recordem que el fet de ser dona i de tenir més de vuitanta anys era un indicador de risc de pobresa); un altre factor explicatiu pot ser la discapacitat lleu (és el cas d'un 37% de persones grans que viuen a casa d'algun fill).

Independentment de la forma de convivència, les persones grans afirmen que no tenen gaires obligacions, però que tenen el seu temps ocupat, especialment les persones que viuen en parella (64,2%). Les persones que viuen a casa d'algun fill (multigeneracional) són les que més creuen que no tenen res a fer i que se'ls fa el dia molt llarg (33,8%). Quant a la primera opció, de viure amb parella, són més els homes que manifesten que tenen el dia ocupat però sense gaires obligacions (67,1%); les dones manifesten que tenen bastants obligacions i que no tenen temps (23,3%, enfront d'un 11,5% dels homes); en canvi, els que creuen que no tenen res a fer i que se'ls fa el dia molt llarg tot i viure en parella, són més els homes (15,5%) que les dones (9,4%).

3.5.3. Actituds, vida quotidiana i emocions

Les persones grans creuen que els adjectius que més bé els descriuen són «dependent» (17,8%), «malalt» (13,3%) i «intel·ligent» (13,2%). En aquest sentit, quan se'ls demana quines qualitats aporten a la societat, afirmen, amb un percentatge molt elevat (47,8%), que aporten saviesa (relacionat amb l'adjectiu amb què s'han qualificat anteriorment), tolerància (14,8%) i equilibri i serenitat (13,6%); al mateix temps, creuen que la societat es comporta de manera regular amb ells (41,3%). La societat també ho creu, però amb un percentatge més elevat (47,6%). En canvi, les persones grans manifesten un percentatge més alt a la resposta «bé» (30,7%) que la població en general (22,7%). Les respostes sobre els avantatges de tenir seixanta-cinc anys o més són similars en la població general i en la de més de seixanta-cinc anys; així, creuen que el principal avantatge és l'experiència adquirida (92,5%), seguida de la serenitat davant la vida (84,1%) i la possibilitat de fer coses noves, com ara aprendre, participar en associacions, ajudar... (70,6%).

Què es pot fer per millorar la qualitat de vida de les persones grans? Tal vegada la taula següent ens pot aportar les «pistes» necessàries:

Taula 28 | *Aspectes que es consideren més importants per millorar la qualitat de vida de les persones grans en primer i segon lloc, per trams d'edat (2008)*

	En primer lloc			En segon lloc		
	Total	> de 65 anys	65 anys o més	Total	> de 65 anys	65 anys o més
Total	2.474	1.973	501	2.474	1.973	501
Mantenir-se actiu	51,9	53,7	44,9	16,3	15,7	18,8
Mantenir bones relacions	7,1	7,0	7,4	13,1	13,9	10,0
Tenir un habitatge bo i còmode	6,2	5,9	7,6	13,7	13,2	15,4
Tenir bons ingressos	14,1	13,0	18,4	22,8	22,5	24,2
Tenir bons serveis socials i sanitaris	19,4	19,5	19,0	31,0	32,1	26,9
Altres respostes	0,4	0,4	0,4	0,7	0,7	1,0
N.S./N.C.	0,9	0,6	2,4	2,3	2,0	3,8

Font: INE (2008a: 265)

A l'àmbit europeu, un 30,5% de les persones grans se senten insegures quan caminen soles per la seva zona el vespre. Amb tot, amb l'edat els percentatges augmenten per a les persones grans tant a l'àmbit europeu, en què passen a ser un 37,5%, com a l'àmbit nacional (d'un 22,1% a un 26,8%). Espanya se situa en la dotzena posició pel que fa a persones que se senten molt insegures; en primer lloc hi ha els búlgars (48,8% de la població general) i, en darrer, els eslovens (9,9% de la població general; 16,8% de la població més gran de seixanta-cinc anys).

Sobre la vida quotidiana, hi ha determinades tasques «feminitzades», com ara rentar la roba (76,9% de dones enfront d'un 12,1% d'homes) o cuinar (79,8% de dones i 17,1% d'homes) i d'altres més «masculinitzades»: fer petites reparacions a casa (64,4% d'homes enfront d'un 15,8% de dones) o realitzar gestions (69% d'homes i 38,3% de dones). Les persones grans no solen donar suport informal (85,6%); amb tot, quan el donen, aquest és per fer companyia (26,4%). L'ajuda donada per les persones grans sol tenir una freqüència baixa (21,5% amb menys freqüència que cada sis mesos) però, quan és regular, aquesta és com a mínim un cop a la setmana (8%).

Respecte del temps lliure, les persones grans solen considerar que les ofertes culturals són bones (33,8%) o regulars (30,6%). En tot cas, l'activitat principal de les persones grans sol ser veure la televisió, tant entre setmana (80,2%) com els caps de setmanes (71,9%). Ens aturam aquí per comparar les dades amb les europees: si bé ambdues tenen uns percentatges molt elevats en la utilització de la televisió (96,1% a Europa i 98,4% a

Espanya), Espanya se situa per davall de la mitjana quant a ràdio (56,2% a Espanya i 65,5% a Europa) i, sobretot, premsa (36,7% a Espanya i 68% a Europa). En aquest sentit, no hi ha alts percentatges de sentiments de frustració per haver dedicat massa temps a veure la televisió (81,2% no en senten).

Tot i que un 50% es dediquen entre setmana a fer esport, el cert és que el cap de setmana es dedica més a les relacions socials: anar a prendre alguna cosa amb família o amb la parella augmenta d'un 8,3% entre setmana a un 21,5% el cap de setmana, igual que reunir-se amb amics fora de casa (16% entre setmana i 26,1% el cap de setmana). Tot i el nivell de formació que hem descrit anteriorment, un 4 % de les persones grans va realitzar algun curs de formació (3,2% de les persones grans d'entre seixanta-cinc i setanta-quatre anys). Així, un 8% participa en activitats de formació, normalment no formal (7,4%), amb una mitjana de poc més de cent hores (116,4 hores). Respecte de la utilització de les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC), els homes (10,8%) utilitzen més els ordinadors que les dones (4,8%), igual que Internet (8,9% homes i 4,2% de dones en els tres darrers mesos). A les Illes Balears, els percentatges són una mica inferiors (un 6,6% de persones grans ha utilitzat un ordinador i també un 6,6% ha emprat Internet els darrers mesos). Pel que fa a la telefonia mòbil, un 48,7% de les persones grans de les Illes Balears l'empen, enfront d'un 51,7% de la mitjana nacional. Solen emprar l'ordinador per cercar informació sobre béns i serveis (79,9%) o per rebre i enviar correus electrònics (78,7%) i n'han après pel seu compte, mitjançant la pràctica (75,5%) o gràcies a persones properes, com ara familiars, amics... (60,6%). Cal destacar que a l'àmbit nacional empram poc l'ordinador, ja que un 4,5% de les persones grans europees l'empra diàriament, enfront de l'1,8% dels espanyols.

La mitjana d'assistència a pràctiques culturals de persones d'entre seixanta-cinc i setanta-quatre anys és d'un 10,3% al cinema, un 4,5% a arts escèniques i un 9,3% a museus; la gent gran dedica més temps, sobretot, a la lectura de llibres (29,2%) o a escoltar música (63,8%). Ambdues activitats les fan almenys un cop a la setmana. El principal motiu pel qual no van al cinema sols és perquè no hi tenen interès (32,5%, igual que el teatre, amb un 38,1%) o perquè prefereixen veure la televisió (17,2%); en el cas del teatre, el motiu que donen és que hi ha poca oferta (15,6%).

Amb tot, el percentatge de persones grans que fan turisme, respecte de la població general, a Espanya és d'un 15,5%, solament superat a l'àmbit europeu pels francesos (19,6%). Normalment, les persones més grans de seixanta-cinc anys passen les vacances a un lloc fix (79,4%), que sol ser un poble costaner o proper a la costa (40%). A aquestes vacances, hi solen dedicar de mitjana uns 24,8 dies i 1.070,1 €. En cas que no surtin de casa, el principal motiu són els problemes de salut (32,4%).

Quant a voluntariat, podem dir que les persones grans hi dediquen temps, però no amb tanta freqüència com la mitjana europea. Així, els europeus, amb un 7,2%, trien almenys

un cop a la setmana com a opció majoritària, mentre que els espanyols ho solen fer en una freqüència més petita que un cop cada sis mesos (17,6%) i, quan és de manera regular, almenys un cop al mes (6,3%). El mateix ocorre en la participació en activitats en l'àrea local: la freqüència majoritària dels espanyols sol ser «menys de sis mesos» (25%), seguida de «almenys un cop cada sis mesos» (8,9%), tot i que cal tenir en compte que a l'àmbit europeu la participació també davalla (6,4% almenys un cop al mes).

Per tancar aquest apartat, ens fixarem en la religiositat. A l'àmbit europeu, el grau de religiositat es marca en 5,5, lleugerament inferior al d'Espanya (6,2). Un 40,5% afirmen que assisteixen a cerimònies religioses setmanalment (a Europa un 21,2%) i un 63,4% afirma que resa setmanalment (50,1% a Europa). La majoria de persones grans es manifesta com a pertanyent a la religió catòlica (99,3%); solament un 0,3% és protestant i un 0,4%, musulmà. En canvi, a l'àmbit europeu, un 46,4% és catòlic; un 21,2%, protestant; un 25,2%, ortodox; un 3,5% pertany a altres confessions cristianes; un 0,1% és jueu; un 3,1%, musulmà i un 0,3% pertany a religions orientals. Amb tot, les persones grans espanyoles valoren per damunt de la mitjana nacional (4,4) la religió (6,52), tot i que en primer lloc hi ha la família (9,72), la feina (8,03) i els amics (7,84).

Tot i haver parlat de determinades tasques masculinitzades i feminitzades, les persones grans consideren que hi ha «poques» diferències (40,8%) entre homes i dones i, en tot cas, aquestes són «bastant grans» (37,6%). Creuen, amb un 40%, que la família ideal és aquella en què ambdós fan feina i han de repartir-se les tasques per igual, seguida, amb un 29,9%, de la família en què solament l'home ha de fer feina fora de la llar i la dona ha de dedicar-se a les tasques de cura dels infants i de la casa.

4. Conclusions

Al llarg del document hem pogut comprovar la importància dels indicadors socials per conèixer no sols la realitat en termes quantitatius, sinó que també són una font molt important de continguts qualitius, que informen no solament de l'estructura (valoració estàtica) sinó també dels canvis socials (valoració dinàmica). A partir d'aquestes premisses, hem desglossat els indicadors socials en cinc blocs i els hem analitzat.

En el primer cas, hem analitzat les dades demogràfiques de les persones grans quant a estructura de la població i hem pogut comparar que els percentatges de la població gran a l'àmbit europeu i nacional són semblants, al voltant del 16%, mentre que a l'àmbit autonòmic aquest descendeix fins al 13,7%, tot i que hem de tenir present que la població de més de vuitanta anys té un augment progressiu molt més accelerat que la resta de grups d'edat (16,5% a l'àmbit nacional i un 12% a l'autonòmic). Finalment, hem comprovat que les Illes Balears són la segona comunitat autònoma amb més moviment intern

(4,21 per mil) i que, externament, el moviment més gran prové de la Unió Europea (85,6%) i, com a les Illes Balears, el 10,1% afirma que la població més gran de seixanta-cinc anys és estrangera, percentatge superior a la mitjana nacional (3%).

En el segon bloc, indicadors de salut i de dependència, hem analitzat diferents aspectes: el primer són els estils de vida i hem comprovat que un 48% de les persones grans tenen sobrepès, tot i que disminueix amb l'edat. Aquest sobrepès pot venir motivat per aspectes com el fet d'estar assegut la majoria del dia (55,1%) o fer una activitat física lleugera (62%). Hem analitzat també el nombre d'hores que dormen les persones grans, igual que els seus hàbits de consum d'alcohol i de tabac, i els percentatges més baixos de consum se centren en dones més grans de setanta-cinc anys. Aquest grup és el que més accidents té (16,7%), normalment a casa (8,7%). A continuació, hem analitzat l'estat de salut i ens hem fixat en l'esperança de vida (inferior a Europa si comparam la mitjana nacional i autonòmica) i en l'esperança de vida lliure de discapacitat i hem pogut comprovar que, si bé les dones tenen una esperança de vida més elevada, també ho és l'expectativa d'incapacitat. Respecte de les principals malalties, hem comprovat que són les dones les que més en pateixen, tot i que les tres més nombroses per a ambdós sexes són l'artrosi, l'artritis o el reumatisme (66,5% en dones), la hipertensió arterial (41% dels homes) i el colesterol elevat (39,3% en dones). Tot i aquestes malalties, les persones més grans de setanta-cinc anys consideren que el seu estat de salut és «regular» (43,7%). Aquesta dada ens ha servit per analitzar els principals indicadors hospitalaris i hem comprovat que, a l'àmbit autonòmic, hi ha un percentatge d'ocupació dels llits (78,5%) més petit que a l'àmbit nacional (78,5%). Hi ha menys capacitat mitjana en els hospitals a l'àmbit autonòmic i hi ha més personal sanitari (2,6%) que a l'àmbit nacional (2,1%). Un 32,7% de dones de més de setanta-cinc anys són el grup que més empra el servei d'urgències i, com a conclusió, la població gran puntua amb un 6,8 el sistema sanitari autonòmic (0,7 punts per damunt del nacional).

Com es pot suposar, la taxa de discapacitat es dispara en les persones més grans de seixanta-cinc anys (passa de 85,5 per mil en edats de sis a seixanta-quatre anys a 514,6 per mil en persones més grans de vuitanta anys). Analitzam a l'apartat la tipologia de necessitat que tenen (d'assistència en ajudes personals, en un 32%, o tècniques, en un 7,8%) i el perfil de la persona gran amb discapacitat, tant a l'àmbit nacional com autonòmic. L'augment significatiu també es dona a les taxes de mortalitat, analitzades a l'apartat següent. Podem comprovar que són els problemes circulatoris i els tumors les dues principals causes de mort per a ambdós sexes, tant a l'àmbit nacional com autonòmic. Després d'analitzar les dades de mortalitat evitable, podem concloure que seria necessari prendre mesures de sensibilització en la prevenció primària en el grup d'homes (l'índex més alt es dona en homes i a causa de malalties sensibles a la prevenció primària).

En el tercer bloc, hem analitzat els indicadors econòmics i hem comprovat que la renda mitjana nacional és la catorzena més alta, comparada amb la resta de països europeus.

Hem analitzat també la pobresa i hem vist que, igual que en el risc de salut, el fet de ser dona i de tenir més de setanta-cinc anys suposa el factor de risc més elevat, percentatge que també es pot veure augmentat quan el nivell d'estudis és baix o es té un habitatge de lloguer. Hem comprovat també que el grup de persones d'entre seixanta-cinc i setanta-quatre anys té un percentatge lleugerament superior a la mitjana (99,5%) quant a actius reals (normalment són l'habitatge, amb un 88,4%, altres propietats immobiliàries (39%) o joies, obres d'art o antiguitats (20,7%). Els actius financers se centren bàsicament en comptes i dipòsits per realitzar pagaments, tot i que davallen a mesura que augmenta l'edat. Tot i aquests actius, l'edat suposa un entrebanc a l'hora de poder realitzar determinades despeses, especialment a l'hora de realitzar vacances almenys una setmana l'any (51% de persones grans enfront del 14%) o per mantenir un habitatge amb una temperatura adequada (9% enfront del 14% de persones més grans de seixanta-cinc anys). Sobra dir que el sexe també augmenta els percentatges de llars que no podem permetre's aquestes despeses, especialment quant a vacances (57%) i a despeses imprevistes (49%). A l'hora d'analitzar el treball i la jubilació, conscients que les dades de què disposam tal vegada no reflecteixen la situació actual de crisi econòmica global, hem centrat la nostra atenció en els històrics de taxes de feina, tant a l'àmbit europeu com nacional. Amb tot, tenint presents les dades actualitzades del 2008, hem pogut comprovar que la taxa d'ocupació és superior a l'àmbit autonòmic (65,5%) que al nacional (59,8%). Analitzam també els anys treballats per sectors i edat, així com els motius que poden conduir a la no reducció de la jornada (un 72,5% de persones d'entre cinquanta i seixanta-nou anys no pensa a reduir-la) i els motius que poden portar a perllongar la vida laboral: les condicions de seguretat, amb l'excepció de les persones que treballen al sector de serveis, que escullen la flexibilitat horària, són l'opció més marcada, tot i que afirmen que no és la raó principal. La situació laboral majoritària abans de jubilar-se era la de la jubilació anticipada (32,8%), seguida de l'atur a quasi tots els serveis i el principal motiu per jubilar-se ha estat l'arribada a l'edat legal de jubilació (47,6%).

Acabam l'apartat analitzant tant les pensions contributives autonòmiques com nacionals (les primeres inferiors a la segona, amb una mitjana de 68,2 €) i les pensions no contributives (en aquest cas, les autonòmiques se situen lleugerament per damunt de la mitjana nacional). Pel que fa a les pensions de règim general de la Seguretat Social, segueixen la tendència de les pensions contributives i és superior la mitjana de les tres analitzades (jubilació, viduïtat i altres) a l'Estat espanyol que a la nostra comunitat autònoma. Analitzam també dins aquest apartat les pensions mitjanes mensuals de jubilació, viduïtat i altres de tots els sectors, així com les provocades per motius d'accidents o de malalties professionals.

L'apartat següent fa referència als serveis socials, en concret, a l'actuació d'aquests amb les persones grans. Igual que en l'apartat dels indicadors econòmics, hem de tenir en compte els possibles canvis en positiu que oferirà per a la població gran de seixanta-cinc anys la nova llei de serveis socials de les Illes Balears. Així, tornam a comprovar que els indicadors

socials no solament es configuren com un element estàtic, que aporta dades estadístiques, sinó que també mostren el vessant dinàmic i influït pels constants canvis socials. Revisam, doncs, el servei d'atenció a domicili (SAD), el de teleassistència, els centres de dia, els centres residencials i altres sistemes alternatius d'allotjament. En cada cas, realitzam una comparativa a l'àmbit autonòmic i nacional i ens centram en l'índex de cobertura i en l'evolució d'aquests serveis amb una perspectiva de sis anys. Com hem pogut comprovar, aquests índex han augmentat a les Illes Balears, especialment el del servei de teleassistència (d'un 1,45% el 2002 a un 4,72% el 2008) i el que menys ho han fet ha estat els centres de dia (0,26% a 0,83%); amb tot, encara són inferiors a la mitjana nacional en tots els serveis (tot i que en alguns, com en els centres de dia, els percentatges s'igualen).

Amb el perfil dels serveis, i tenint presents les variables del sexe i de l'edat, hem pogut veure que les dones de les Illes Balears més grans de vuitanta anys són prou independents per no haver d'utilitzar un centre residencial o un centre de dia, tot i que també és important tenir en compte els valors i les creences que poden tenir envers aquests serveis i les xarxes de suport informal de què disposen. Tal vegada l'alt percentatge de població de les Illes Balears associada a algun club o llar (82,56% enfront del 47,17% nacional) aporta part d'aquest suport i no fa falta emprar els serveis d'atenció a domicili o residencials amb més casos. El motiu econòmic tampoc no sembla que sigui el determinant en aquest sentit, ja que les Illes Balears se situen en el desè lloc respecte de les comunitats autònomes que tenen aquests serveis més cars. A l'hora de completar la informació, també hem aportat dades sobre els professionals que s'encarreguen dels serveis analitzats i hem comprovat que més de la meitat (66,61%) ho són a temps complet i que el servei d'atenció residencial és el que més professionals aporta (76,55%).

En el darrer apartat de l'article, ens fixam en diferents indicadors que ens poden donar la informació complementària per acabar de marcar el perfil social de les persones grans a les Illes Balears. En aquest sentit, triangulam la informació donada als apartats econòmic i de serveis socials amb la protecció social, observam posteriorment les formes de convivència i les relacions socials i, finalment, les informacions relatives a la vida quotidiana pel que fa a les actituds i les emocions. En el primer apartat, sobre prestacions socials, hem pogut comprovar que les despeses de protecció social són superiors (27,2%) a la UE-27 que a Espanya (20,8%) i que, segons dades de l'INE (2008a), el percentatge global de prestacions socials dedicat a la vellesa és també superior (41,4%) a l'àmbit europeu que al nacional (38,7%). En el cas d'Espanya, solament els percentatges nacionals superen els europeus quant a sanitat (31,4%) i a desocupació (12,4%). A l'àmbit autonòmic, les Illes Balears són la setzena comunitat autònoma quant a la quantia de les pensions contributives. Cal destacar que és la pensió de viduïtat la que té un percentatge més alt de dones (93,62%).

A l'hora d'analitzar les relacions socials i les formes de convivència a l'àmbit europeu, hem pogut veure que en els països mediterranis tant la intensitat dels contactes (diaris

amb un 39,7% d'homes i 25,5% de dones a Espanya) com la proximitat de les llars de les persones grans amb els fills són superiors a la resta de països europeus. Cal recordar aquí que, pel que fa a l'estat civil, els homes grans europeus solen ser casats (62,8%) i les dones, vídues (44,5% a Espanya), tot i que comença a haver-hi percentatges (encara molt poc significatius) de parelles de fet (1,6% d'homes als Països Baixos), de divorciats (7,6% homes i 8,6% dones) i de separats (2,5% d'homes i un 1% de dones).

Amb tot, encara hi ha sentiments de soledat, especialment a mesura que augmenta l'edat en les dones (34,2% dones d'entre setanta-cinc i vuitanta-quatre anys), però, sobretot, el factor que sembla que despunta és l'estat civil, en concret, el fet de ser vidu (60,5% en homes i un 85,7% en dones). Aquesta dada és important per dos condicionants: primer, perquè és una situació «imposada» (la mort de la parella) i, segon, si tenim present que moltes dones (i més quan són més grans), són vídues, és important potenciar les relacions familiars, amistoses... però també tenir una xarxa de suport no solament informal sinó també formal.

Respecte del temps lliure, la majoria afirma que tenen el temps ocupat però sense tenir gaires obligacions (67,1% d'homes que viuen en parella); amb tot, encara hi ha tasques domèstiques «feminitzades», com ara rentar la robar (en un 76,9% ho fan les dones), i «masculinitzades» (fer petites reparacions a casa, amb un 64,4%). Alguns (26,4%) dediquen el seu temps a fer companyia, però tot i que pensen que les ofertes culturals són bones (33,8%) o regulars (30,6%), la principal ocupació de les persones grans sol ser veure la televisió (96,1%), tot i que no hi ha alts percentatges de sentiments de frustració pel fet d'haver dedicat massa temps a veure la televisió (un 81,2% no en senten). Creuen, amb un 40%, que la família ideal és aquella en què ambdós fan feina i han de repartir-se les tasques per igual, seguida, amb un 29,9%, d'aquella en què solament l'home ha de fer feina fora de la llar i la dona ha de dedicar-se a les tasques de cura dels infants i de la casa.

Sembla que és el cap de setmana quan les activitats relacionades amb les relacions socials augmenten: anar a prendre alguna cosa amb la família o amb la parella augmenta d'un 8,3% entre setmana a un 21,5% el cap de setmana, igual que reunir-se amb amics fora de casa (16% entre setmana i 26,1% el cap de setmana). Els percentatges sobre la formació són baixos (un 3,2% de les persones entre seixanta-cinc i setanta-quatre anys ha fet algun curs de formació, normalment no formal), però sembla que hi ha un augment progressiu de la utilització de les TIC, tot i que són més els homes (10,8%) que les dones (4,8%), normalment per consultar informació (79,9%) o per rebre i enviar correus electrònics (78,7%); un 75,5% n'ha après de manera autodidacta. Cal comentar que quasi la meitat (48,7%) de les persones més grans de seixanta-cinc anys ja disposa d'un telèfon mòbil.

Hem de destacar per últim dues activitats: en primer lloc, les vacances, que normalment es fan a llocs propers a la costa (40%) i sempre sol ser el mateix lloc (79,4%), durant una

mitjana de 24,8 dies i amb una despesa de 1.070,1 €. Els espanyols, amb un 15,5%, són els segons que més turisme fan (en primer lloc hi ha els francesos, amb un 19,6%) i, en cas que no en puguin fer, se sol deure a problemes de salut (32,4%). Respecte de la segona activitat, la del voluntariat, sembla que no té tanta incidència a l'àmbit nacional com a l'uropeu (un 7,2% dels europeus realitzen tasques de voluntariat almenys un cop cada setmana).

Per últim, cal destacar que les persones grans espanyoles presenten una religiositat (6,2) més alta que les europees (5,5). La majoria d'espanyols solen ser catòlics (99,3%) i són molt petits els percentatges que pertanyen a altres religions. A Europa, tot i que la religió catòlica també és la més nombrosa (46,4%), les altres religions tenen percentatges més alts. Amb tot, les persones grans espanyoles valoren per damunt de la mitjana nacional (4,4) la religió (6,52), tot i que en primer lloc hi ha la família (9,72), la feina (8,03) i els amics (7,84).

Cal comentar, per últim, que sembla que l'autoimatge de les persones grans és encara ara negativa, ja que empren com a adjectius per definir-se «dependent» i (17,8%) «malalt» (13,3%), tot i que tant la societat com ells mateixos consideren un valor molt important i propi de la seva edat la saviesa (47,8%), fet que té coherència amb el tercer adjectiu que autodescriu les persones grans: «intel·ligent» (13,2%).

5. Referències bibliogràfiques

INE (2006a): *Encuesta Nacional de Salud. Tablas nacionales, 2006*.

INE (2006b): *Encuesta de condiciones de vida de las personas mayores, 2006*. Estudi 2.647.

IMSERSO (2008a): *Las personas mayores en España. Datos estadísticos estatales y por comunidades. Informe 2008. Tomo I y II. Colección de documentos. Serie Documentos Estadísticos*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.

INE (2008b): *Encuesta de discapacidad, autonomía personal y situaciones de dependencia 2008*. Avançament de resultats.

Ministerio de Sanidad y Consumo (2005): *La salud de la población española en el contexto europeo y del Sistema Nacional de Salud*. Madrid: Ministerio de Sanidad y Consumo.

Saco, A. (2006): *Sociología aplicada al cambio social*. Santiago: Tórculo.

Sancho, M. T. [et al.] (2001). Las personas mayores en España. Algunos indicadores básicos. Cuadernos de Trabajo Social. 14, 221-253.

SHARE (2004). *Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe*. <<http://www.share-project>>.

Venteo, J. J.; Montesó, M.; Hernández, J. A. (2008). *Los sistemas de indicadores sociales como instrumento para monitorizar los cambios sociales: proyecto para Andalucía*. JECAS.

Autora

MARGALIDA VIVES BARCELÓ

Palma 1978. Llicenciada en Psicopedagogia i diplomada en Magisteri Educació Primària per la Universitat de les Illes Balears. Professora ajudant del Departament de Pedagogia i Didàctiques Específiques. Realitza el projecte d'investigació sobre l'«Anàlisi del suport social de la gent gran. El cas de la UOM».